

Култ
насл
Срби

ДРАМСКА БАШТИНА

БОЖИДАР БОРЂОШКИ
СВИЛЕНИ РУБАЦ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

Коло 16, књ. 1

ISBN-978-86-80954-18-9

Издавач
Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Главни и одговорни уредник
Весна Буројевић, директор

Уредник едиције
Александар Пејчић

Приредио, коментаре и студије изradio
Александар Пејчић

Рецензенти
Проф. др Горан Максимовић
Проф. др Бошко Сувајић
Др Јелица Стивановић, музејски саветник

Лектура и коректура
Александра Јакишић

Ликовно решење корица
Ново Чоџурић

Припрема за штампу
За Soft graf Таџјана Божић

Штампа
ГИП Илијанум, Шид

Тираж
300 примерака

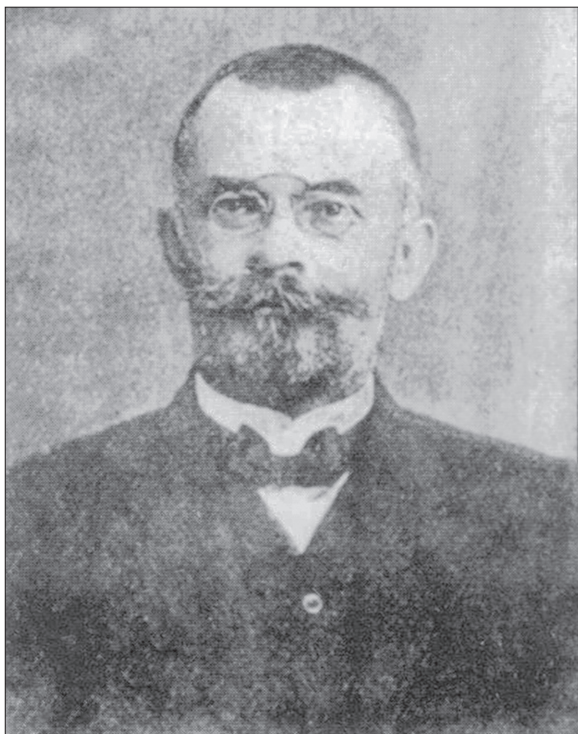
БОЖИДАР БОРЂОШКИ

СВИЛЕНИ РУБАЦ

ШАЉИВА ИГРА У 3 ЧИНА

Приредио, коментаре и студије израдио
Александар Пејчић

Београд 2023

Божидар Борђошки

Библиотека Матице српске

I 135

СВИЛЕНИ РУБАЦ.

Шаљива игра у 3 чина.

Написао
БОЖИДАР БОРЂОШКИ.

Награђено од
„МАТИЦЕ СРПСКЕ“
из фонда Јована пл. Наке
са 100 фор.

ИЗДАЊЕ
Накладне штампарије
у в.-КИКИНДИ
1889.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР

О издању XVI кола библиотеке <i>Драмска баштина</i>	9
О издању комедије <i>Свилени рубац</i>	17
<i>Свилени рубац, шаљива игра у 3 чина</i>	21

КРИТИЧКЕ НАПОМЕНЕ

Посебне напомене	137
Правопис: стилско-језичке особености	141
Театрографија	143

ПОГОВОР

Животни и књижевни пут Божидара Борђошког	145
Комика свакодневице: <i>Свилени рубац</i>	148

ДОДАЦИ

Хронологија живота и рада	165
Извор	167
Селективна библиографија	168
Речник мање познатих речи	169
Попис илустрација	170
Литература	171

ПРЕДГОВОР

О ИЗДАЊУ XVI КОЛА БИБЛИОТЕКЕ

ДРАМСКА БАШТИНА

Ново, 16. по реду коло библиотеке *Драмска баштина* Музеја позоришне уметности Србије разликује се од већине претходних избором грађе и начином приређивања.

Прва књига, у још неустављеној библиотеци Музеја, била је комедија *Шнајдерски калфа* Јоакима Вујића, штампана 1960. године. За њом су, у наступајућим годинама и деценијама, изашле и књиге до тад необјављених драмских текстова Бранислава Нушића: *Иза божјих леђа* (1964), *Не очајавајте никад* (1989) и *Предговор* (1992).

Када је званично покренута едисија, 1994, под уредништвом знаменитог српског театролога Зорана Т. Јовановића, успостављена је јасна уредничка концепција, у *Предговору* тог првог издања, у првој књизи *Бој на Дубљу* Панте С. Срећковића. Укратко, Јовановић је нагласио да ће се у *Драмској баштини* најпре објављивати *извођени*, а *неиштамљани* текстови, истовремено се надајући, ако то економске (не)прилике дозволе, да ће се објављивати и она штампана дела сачувана у малом броју примерака у српским библиотекама.

Надаље је предвиђено да се књиге штампају у џепном формату, али не због тога што тад није било новца за луксузнија издања, напротив. Иако то није отворено речено, извесно се желело да се успостави визуелни континуитет са едисијом *Позоришна библиотека*, новосадске књижаре „Славија“, која

је излазила од 1923. до 1940. године¹. Од ње је преузет формат а дизајн корица је остао идејно непромењен, само је мало стилизован.²

Зоран Т. Јовановић је тада установио и начела приређивања за *Драмску баштину*, па је у *Предговору* прописао да свака књига садржи: белешку о писцу (без даљих појашњења о саставу и обиму такве белешке), плакат представе, оцене савремене критике, речник мање познатих речи и, без прецизније датог упутства, друге потребне белешке. Затим, што је такође важно, Јовановић је напоменуо да се драме штампају према хронологији извођења, а не њиховог настанка. У раду на рукописима правилно је оцењено да правопис треба осавременити, а не дирати језик. Препоручено је да се објављују интегралне, а не сценске верзије, о чему се може и мора расправљати. Наиме, ауторове измене, верзије не штампају се у основном тексту, него у апарату издања. Интервенције у тексту редитеља, драматурга, све до међуратног периода, нису могле бити вршене без одобрења аутора, што је прописано и правилником о раду Народног позоришта. Зато све те измене не треба олако одбацити, јер је писац, приставши на одређена штриховања, допуне, у чему је и као стваралац учествовао, ауторизовао сценску верзију дела; ону с којом се јавност (публика и критика) упознала.

Од тог обрасца одступало се веома често, од приређивача до приређивача. Многи су се оглушили о та начела која је прокламовао Јовановић, радећи како су желели и знали, и само су их се ретки придржавали, попут Олге Марковић (драме Милорада Поповића Шапчанина), Горана Максимовића (Милан Јовановић Морски, *Несуђени*; Мита Калић, *Обмана*), Станише Војиновића (Стеван Сремац / Сима Бунјић, *Зона*

¹ На ову важну околност скренуо ми је пажњу Мирослав Антић, књижничар Музеја позоришне уметности Србије, на чему сам му веома захвалан. Антић је открио и то да је у тим кризним годинама тадашњи директор Музеја, драмски писац Миодраг Ђукић успевао да обезбеди средства за значајне изложбе и бројна квалитетна издања.

² У првој књизи те едиције, *Позоришна библиотека*, објављена је позната једночинка Јована Јовановића Змаја, *Шаран*.

Замфирова), Марте Фрајнд (Александар Илић, *Кабареи код Две хемисфере*), Александре Бјелић (Веља, *Вампир*; Милован Глишић / Миливоје Кнежевић, *Чуго у Зарожју*). У једном колу је и приређивач овог кола, урадио критичко издање комедија и драма Драгомира Брзака (2014).

У главном *Предговору* овог 16. кола желео сам да скрећем пажњу на начела која је давно установио Јовановић, и да их мало појасним и допуним. Треба норматизовати начин приређивања, поготову библиотека у издању институција од националног значаја, као што је то Музеј позоришне уметности Србије.

Реч је о следећем. Кад се ради на рукописима, то јест кад се припремају извођени, а нештампани драмски текстови, приређивач би требало да се упусти у успостављање основног текста и да дело припреми према високим текстолошким стандардима, а то значи да уради критичко издање. Све друго / другачији (механички) начин рада, значајно је за српску културу, историју позоришта, као једна књижевна и театролошка информација, више од тога не. Зато тим послом треба да се баве они који познају текстолошки посао, посебно специјалисти за драму и позориште. Свако може прекуцати текст онако како га успе ишчитати из рукописа, не раздвајајући варијанте, верзије; свако може написати белешку о писцу на једној куцаној страници, без додатних критичких обавештења, допуна, појашњења и без студије о приређеној драми, али такво издање (заборављеног) писца није релевантно за озбиљније проучавање.

Требало би зато да књиге у овој едицији садрже следеће елементе:

1) Предговор, тј. текстолошка студија (обавештења о тексту, његовој генези, историјату објављивања, начела приређивања, опште податке о писцу и делу).

2) Основни (драмски) текст.

3) Критичке напомене, које обухватају:

- а) Посебне напомене (студија у којој се детаљније разматрају текстолошка питања, приређивачки рад, интервенције и друго).
 - б) Коментаре текстовних реалија, односно објашњења појединих места у основном тексту (лично сти, догађаји, алузије и сл).
 - в) Студију о правопису и језику (одлике пишчевог правописа и стила, приређивачке интервенције).
 - г) Театрографију (студија о представи, рецепција, суд критике, списак учесника, број извођења за сваку поставку, све до чега се може доћи, што је сачувано).
- 4) Поговор, може бити састављен од две студије, као што је у овом колу библиотеке (одвојено живот и рад писца, затим студија о изабраној, приређеној драми) или у склопу једне целовите студије.
- 5) Додатке, а у оквиру њих треба да се нађу:
 - а) Хронологија живота и рада.
 - б) Извор, који је послужио за утврђивање основног текста.
 - в) Селективна библиографија.
 - г) Речник мање познатих речи.
 - д) Литература.
 - ђ) Попис илустрација (најбоље је плакат представе, ако је сачуван, дати испред основног текста, као и фотографију аутора).
 - 6) Може се на самом крају додати и белешка *О приређивачу*.

Набројани елементи критичког апарата налазе се и у овом колу *Драмске баштине*, и представљају препоручена начела приређивања за наредна издања библиотеке.

Важно је напоменути: да би издање било комплетно, потребно је дати и коментаре текстовних реалија, односно појаснити одређена места савременом читаоцу, указати му на контекст реплике, исказа лика, алузије, што је било разумљиво

оовременом гледаоцу и читаоцу. Ти коментари могу се дати у посебном одељку, унутар Критичких напомена, тада би они следили након Посебних напомена, а могу се ради прегледности, лакшег праћења радње, пружити и испод основног текста, тј. испод одређене странице књиге, у простору фусноте.

Ова начела приређивања важе за научнопопуларно издање, како га одређује текстологија. Издања нижег типа: популарна и школска, ако им је таква издавачка намена, погоднија су за класике, писце чија дела постоје у много издања, чији је рад и те како познат, и који имају бар неколико научнопопуларних издања. Међутим, када се први пут штампа неко дело или када се оно штампа као прво постхумно, треба га приредити на овај начин.

У случајевима када се приређује текст на основу сачуваног рукописа (или више њих), односно када се први пут успоставља основни текст, треба радити критичко издање, не нужно и највишег типа. Тада се у ова приређивачка начела укључује и текстолошко разматрање верзија и варијанти, у оквиру посебних напомена. На првом месту је брижљиво ишчитавање и тумачење свих измена у рукопису да би се дошло до онога што се обично одређује као *последња ауторово воља*.

Једнако је важно утврдити све изворе, сву расположиву грађу. Кад је реч о рукописима, то је подразумевајуће, али кад је реч о штампаним издањима, добро би било истражити да није драмски текст објављен у другом књишком издању, или да није изашао у часописној верзији, и том приликом их треба упоредити. Може се наићи на случај да је каснија/новија верзија, која се обично узима као плод последње ауторове воље, у неком делу случајно нарушена (штампарским пропустом изостављен или промењен део текста).

Посебно треба бити обазрив приликом израде биографије, библиографије и театрографије. Неретко је потребно проверавати и годину рођења аутора и године премијерних извођења. Може се понекад у лексиконима, енциклопедијама, позоришним и књижевним историјама и другој приручној литератури наићи на неке нетачне, непрецизне податке (потврђујем на основу вишегодишњег истраживачког и приређивачког

искуства). Посебне су тешкоће кад није сачуван плакат представе, тада се можемо ослонити на посредне изворе (рецензије, најаве у новинама, белешке на страницама рукописа, пишчева преписка, архива и др.). С друге стране, уколико истраживач у различитим изворима запази друге године рођења писца, он мора у државним архивима прелиставати *Књи́ге рођених и кришћених*, јер су то најпоузданији извори. Такав је био случај овом приликом када сам трагао за тачним датумом и годином рођења Чича Илије Станојевића (видети 2. књигу у овом колу). Истовремено ваља имати на уму да су у њима записани они датуми који су свештенику саопштени; често су деца рођена крајем једне године, пријављивана лажно почетком наредне. Довољно је да је један библиограф, књижевни или позоришни историчар, у међуратном или поратном периоду, не проверивши, забележио једну годину рођења, тај се податак касније некритички преузимао. Ауторитет претходног, првог истраживача, као да није допустио потоњим колегама да одређени навод, који им се учини сумњивим, доведу у питање. Истине ради, није ту посреди само уважавање ауторитета претходника већ на првом месту немар и лењост.

Кад год посумња у тачност навода и кад год је у прилици, истраживач и приређивач треба да проверава све изворе, да отклања евентуалне грешке поткрепљујући их доказима за наредне проучаваоце. Сложићемо се да није добро правити грешке у исписивању година, датума и другог што се тиче биобиблиографије и театрографије, то се може разумети, али је неприхватљивије некритичко преузимање непроверених записа од претходника.

У раду на овом колу утврдио сам неке грешке и исправио поједине године, датуме рођења писаца и извођења, такође и друге појединости у биографијама писаца, и на те исправке указао у напоменама.

Из изложеног се види да приређивачки посао није нимало једноставан. Ако желимо да на прави начин негујемо српску културу, да чувамо, у овом случају, српску драмску баштину, треба приређивању приступати и стручно и обазриво и савесно.

Грађа за ово коло разликује се од већине досадашњих. Одлучно сам се да приредим комедије и драме писаца чија су дела извођена у институционалним позориштима, и која су штампана. Драмски текстови распоређени су према хронолошком принципу, тј. према времену премијерних извођења, овим редоследом:

1. *Свилени рубац*, Божидар Борђошки (1889).
2. *Дорђолска ђосла*, Чича Илија Станојевић (1909).
3. *Пуковник Јелић*, Миливоје Предић (1925).
4. *Госђодин министар*, Светислав Предић (1927).
5. *Дођорели кров*, Божидар Николајевић (1927).

Примерци тих књига су веома ретки и данас недоступни обичном читаоцу. Рецимо, сачувана су, бар нас тако обавештавају званични подаци српских библиотека, само три примерка комедије *Свилени рубац* Божидара Борђошког. Од тога су два оштећена, а један је целовит. Слично се може рећи и за друге драмске текстове: Миливоја Предића, Светислава Предића и Божидара Николајевића, а нешто је боља ситуација са комедијом *Дорђолска ђосла* Чича Илије Станојевића. Зато упоредо треба водити рачуна о тој угроженој грађи: рукописима и ретким примерцима штампаним на неквалитетној хартији, сачуваним у незнатном броју. Њима неизоставно ваља прикључити, у наредним планирањима, и текстове који су штампани само у периодици.

Овим избором обухваћена су два удаљена временска периода и два различита културолошка модела, сомборски и београдски (пре и после Великог рата), који сведоче о културалној слојевитости, али и динамици промена. Избор ових текстова упознаје нас и са важним поетичким променама, драматуршким иновацијама и најавама неких важних тема, које су преузимаи и надаље развијали други писци.

Александар Пејчић

О ИЗДАЊУ КОМЕДИЈЕ *СВИЛЕНИ РУБАЦ*

Комедија *Свилени рубак* Божидара Борђошког први пут је приређена као научнопопуларно издање, у оквиру едиције *Драмска баштина*. Премијерно је изведена у Кикинди 1889. године када је и штампана једини пут, у издању Накладне штампарије у Великој Кикинди. Није имала дуг и запажен сценски живот иако поседује драматуршке и сценске предуслове за добар успех.

Борђошки се књижевним радом бавио само у раној младости. Оставио је за собом неколико песама, поема, и уз ову комедију, још драму у три чина, раније написану, и то у стиху, *Освојење Сџуџа* (1885).

Поред несумњивих естетских квалитета комедије *Свилени рубак*, њеног књижевноисторијског значаја за развојни лук српске комедиографије (она није остала непозната његовим савременицима, ни писцима који су касније долазили), разлог за њено прво постхумно објављивање је и тај што у српским библиотекама постоје свега три сачувана примерка, од тога је целовит само онај похрањен у Библиотеци Матице српске.³ Како се не располаже другим издањима, ни рукописом, није било могућности да се истражује генеза текста, те је она приређена према том првом и једином ауторовом издању.

Борђошкова комедија пропраћена је научним критичким апаратом при чему, за разлику од других драмских текстова у овом избору, није било повода за више коментара

³ Овом приликом најсрдачније захваљујем Матици српској и колегиници проф. др Зорици Хадић на уступљеном примерку.

текстовних реалија. Ти ретки коментари/појашњења (личност, алузија на догађај) дати су курзивно, у простору фуснота, да читаоцима буду јасно предочени и олакшају праћење радње. Такође, мало је непознатих речи које је требало протумачити. Критички посао је зато више био усмерен на проналажење релевантне биографске и библиографске грађе, на израду театрографије (где је, кад и којим поводима извођена), уз наравно израду прве целовите студије о овој комедији.

Приређивачке интервенције више задиру у начин распоређивања репличког и дидаскалијског текста, према моделу који негује едисија *Драмска башићина* и како би уосталом и требало уређивати драме (видети *Посебне напомене*). Мањи је број измена условљених штампарским грешкама, као и оним словним које можда потичу од аутора.

Иза основног текста следе *Критичке напомене*. У њих су укључене студије, *Посебне напомене*, *Правовис: стилско-језичке особености* и *Театрографија*. У *Посебним напомена* навео сам неколико својих интервенција које се тичу словослагачких (могуће) и ауторских мањих омашки, и указао сам на графичко уређење текста (дидаскалијски и реплички). У *Театрографији* сам навео основне податке за једину поставку у институционалном позоришту, док су они изостали за аматерске дружине. До обавештења о извођењима на другим сценама дошао сам листањем/прегледањем периодике тога доба.

У наредном одељку је *Поговор*, састављен из два дела, односно студија: *Животни и књижевни пути Божидара Борђошког*; *Комика свакодневице*: Свилени рубца. Први рад је највећим делом ослоњен на истраживачке резултате Стевана Васиљевића и Горане Раичевић, који су саставили досад најпотпунију биографију Б. Борђошког. Допунио сам је појединим сазнањима о његовом животу, пронађеним у дневним и недељним листовима.

Други део говора доноси прву целовиту студију о овој Борђошковој комедији, о којој сам раније писао у замашнијем књижевноисторијском истраживању о комедији српског реализма (видети *Литературу*). Зато сам се нужно морао на неколико места послужити аутоцитатима, али је студија у

основи нова. Можда ће моја студија, а поготово ово издање, заинтересовати и друге истраживаче; свакако ће упозорити, упутити да је недопустиво говорити о српској комедији друге половине деветнаестог и почетка двадесетог века само као о производу Косте Трифковића, Милована Глишића и Бранислава Нушића. Било је и других стваралаца, комедиографа који су писали чак и добре комедије, и имали леп успех на сценама. Овим текстом Б. Борђошког желим да скренем пажњу и на друге војвођанске писце, попут Милана Савића или Мите Калића, који су били цењени у своје време, чије су драме награђиване и радо гледане.

Додаци доносе на првом месту *Хронолозију животова и рада*, па *Извор*, односно текст који је послужио за приређивање, јер он треба да је увек издвојен у оваквим издањима. Наредни део припада *Селективној библиографији*, главнијим Борђошковим радовима из књижевности и педагогије. Иза тога је *Речник мање познатих речи*, који није обиман, јер је у говору ликова веома мало локализама (необично за војвођанског аутора), туђица и архаизама. На крају, после *Појмиса илустрација* следи *Литература* (цитирана и коришћена).

Александар Пејчић

СВИЛЕНИ РУБАЦ

ШАЉИВА ИГРА У 3 ЧИНА

ОСОБЕ:

МЛАДЕН ЉУБИЋ, економ

БОЈАНА, његова друга жена

МИЛАНА, кћи јој од првог мужа

МИЛАН РАЈКОВИЋ, чиновник, род Љубићевима

ДОБРЕН КАТИЋ, трговац

ЗОРКА, кћи му

ДР БРАНКО РАЈИЋ, предавач на вишој дев.[ојачкој] учioni-
ци, род Катићевима

ПАНТА ЗВЕКИЋ, пријатељ Младенов

ДРАГА ЛАКИЋ, пријатељица Миланина из детињства

Збива се у Сомбору код Љубића.

ПРВИ ЧИН

Предсобље код Љубића.

Са десне стране двоја враћа, слеве једна; у среди враћа и прозор. Са леве и десне стране стоје са столицама. На десном столу лула и дукан.

ПОЈАВА ПРВА

Панта сам

ПАНТА

Улази уморан, покривао. Коса му сва разбарушена. У левици држи сламљи шешир, а десницом брише чело.

Ух, врућине! Баш сам поштено суштао! Од 5 часова до 8 обихтао сам цео град. Ова ми киша баш пријала. Истина, покривао сам као хрчак, али сам се бар мало расхладио. (*Седне на диван, узме лулу и џуни, а међу њим љовори.*) Хм, заиста ми је чудно, шта ће Милићу 5 кила мяса за печење; зацело има госте. Морам дознати откуда су, јер иначе не бих био Панта. (*Пали лулу, мало се замисли, па настави са лицем џуним сажалења.*) Но, сиромас Тома, томе је данас црни петак. Није да га воштила Пела, све пуца; чисто су и мене заболела леђа. Бре, да је то моја жена, тако бих је научио памети да би преда мном трчкарала, као пред светим Пантелијом. Јо, шта ћеш, човек мекушац, конзервативан; нема нимало радикалности (*Показује џесницу.*) у себи! Остао Тома само до 5 часова ујутру међу веселом браћом, а она му сву илузију на весеље истерала на нос! Хвала ти, Боже, што ме обдари многогодишњим искуством и светским знањем, те се не ожених и по други пут (*Замисли се.*) Сека Јула опет изгубила ћурку, па се једи сиротица што је не може да нађе. Милина погледати матору жену кад се једи; ја бар уживам. Ђаво је донео мени! Запита ме (*Женским гласом.*) „Нисам ли видео њену ћурку?“ Ја је лепо запитам како изгледа? (*Као и пре.*) „Па, као и друга ћурка!“ Ја јој рекнем да сам

видео једну велику ћурку, која непрестано кауче. (*Као и пре.*) „То је моја, где је?“ „Ево је“, доскочим ја и покажем на њу. Наравно, онда, као паметан човек, пете јој окренем и убрзам кораке. Само чух из далека неке виле, стреле, и видех, како се метла вије по ваздуху. Ко је терао да мене пита! (*Замисли се.*) Само да ми је знати ко се оно шетао данас са Зорком испод руке? А знам; да је запитам ко је, она би рекла (*Женским гласом.*) „род“? Али знамо ми искусни људи те родове врло добро. Ђаво би их знао, што ме сви мрзе, ја бар нисам ником ништа украо, нити кога убио. Веле: морам свуда да забодем свој нос! Хе, шта ћемо кад је основ моје филозофије: што више видим и више чујем, тиме и више знам!

ПОЈАВА ДРУГА

Панта и Младен

МЛАДЕН

Ућрчи задуван са кишњаком и са доле подгераним ногавицама.

Јао, брате, помагај, ако знаш шта је Бог!

Пагне уморан на диван.

ПАНТА

Ваљда се ниси опет давио?

МЛАДЕН

Бар да сам се удавио, те не бих сада био под овом срамотом!

ПАНТА

Баш сам радознао, шта се то збило са тобом, кад изгледаш тако поплашен и задуван, као да су те, Боже прости, вештице јашиле!

МЛАДЕН

Слушај, па ћеш чути.

ПАНТА

Сав сам ухо!

МЛАДЕН

Јуче предвече шетах се самац по шеталишту. Тамо погледим неку страну госпођу, пред којом непрестано трчаше једна мала, лепа керица. Искрено да ти кажем, мени се она допадне, јер беше лепа, а и мала кокета, те непрестано иђах за њом.

ПАНТА

За керицом?

МЛАДЕН

Не, него за том женском.

ПАНТА

Одмах сам мислио!

МЛАДЕН

Видео сам да јој то баш није било неправо, јер и она на мене бацаше ватрене погледе. Ох, те очи... па тај смех...

ПАНТА

Уљадне у реч.

Извини драги и рођени брате, али сад опет нисам начисто, ко бацаше те ватрене погледе, женска или она лепа керица?

МЛАДЕН

До сто ђавола, та она женска!

ПАНТА

Одмах сам мислио да ће тако нешто бити!

МЛАДЕН

Најпосле се одважим, приступим јој учтиво и представим јој...

ПАНТА

Шта представиш?

МЛАДЕН

Себе.

ПАНТА

Коме?

МЛАДЕН

Оној жени!

ПАНТА

Па тако ми кажи, да те свако разуме.

МЛАДЕН

Али нисам казао своје име, него Миланово.

ПАНТА

Па што опет та велика скромност?

МЛАДЕН

И ти још питаш? Ти, који знаш како ми је жена љубоморна; нека чује само нешто, па ма то и небило истина, одмах плаче и кука, као да јој кућа гори над главом; а шта ће наопако сад чинити, кад дозна истину! Брр... сав стрепим!

ПАНТА

Мани се сада лирских осећаја, него ми прво испричај до краја догађај.

МЛАДЕН

Имаш право, треба да се журим. У разговору, приповеди ми она како има врло љубоморна мужа; са њиме има велику муку и многе неприлике. Види ли само кога да се разговара са њоме, такав га бес обузме да је у стању убити дотичног. Сиротица не сме никуд ни да се макне. Једва је пусти у шеталиште и ту је по трипут обилази. – Око, 8 часова растанем се са својом лепотицом!

ПАНТА

Па то бар није ништа страшно!

МЛАДЕН

Слушај само даље! Данас ујутру одем опет у шеталиште. Смо-
трим керицу, пођем за њом и нађем њу где седи на клупи. Мој
долазак је изненадио и видело се да се њему обрадовала.

ПАНТА

Ко, керица?

МЛАДЕН

Не, него жена, запамти већ једанпут. (*Ошјеже.*) Под „њом“ ра-
зумевам ону женску!

ПАНТА

Па тако ми реци, дакле (*Ошјеже.*) под „њом“ разумеваш ону
женску.

МЛАДЕН

Да. Нисмо се ни пô часа разговарали, кад уједаред духну ветар
и поче пљусак.

ПАНТА

Имао сам срећу осетити.

МЛАДЕН

Ја замолим да је кући отпратим, јер не имађаше кишњака.
Она радо пристане. Путем видим све се гури и врат увлачи,
јер ветар све јаче и јаче дуваше, а пљусак запљускиваше јој
обли врат. Ја јој понудим свој свилени рубац и она га веже
око врата.

ПАНТА

Нисам знао да си тако досетљив!

МЛАДЕН

Та ће ме досетљивост скупо стати! Кад смо били на пô Бајске
улице, она викну! „Мој муж!“ Ја нисам остраг спазео керицу,
него кад чух: „муж“, нагнем у бег, те у трчању станем јој на
ногу; она цикну, скочи и подере ми ногавице!

ПАНТА

Уйрейашћено.

Ко, жена?

МЛАДЕН

Не, него керица!

ПАНТА

Одмах сам мислио да мора бити или жена, или керица.

МЛАДЕН

Сада, драги Панто, долази зло!

ПАНТА

Уйлашено.

Да није у зао час керица побеснила?

МЛАДЕН

Мани се керице, ако Бога знаш! У ње је рубац, а на рупцу моје име; њен муж видео ме је и беше љут као рис, то сам из далека видео. Сад може сваки часак да дође, па да ме позове на двобој; то ће чути Бојана, чуће цео град и тако ћу ја проћи као нико. Кажи ми сада шта да радим?

ПАНТА

Уздај се само у мене и у моје многогодишње искуство!

МЛАДЕН

Ја мислим, ако дође њен муж, ти се издај за Милана, па сврши са њим како знаш. Само пази да Милан за то не дозна. А ја нисам на за ког код куће!

ПАНТА

Врло добро! Генијална мисао! Иди само, па обуци друге ногавице!

МЛАДЕН

Молим те, само паметно!

ПАНТА

А може ли из овако генијалне ћупе испасти што лудо? Само путуј, игумане, не старај се за манастир, у добрим је рукама.

МЛАДЕН

Молим те, пази да ме жена не узнемирује.

ПАНТА

Ни бриге те!

Младен оге.

ПОЈАВА ТРЕЋА

Панта сам

ПАНТА

Сиромах човек, како је настрадао, ни крив ни дужан. Свему су жене криве, да оне нису љубоморне, човек би мирно, без бриге забављао друге, лепе, туђе жене. Сад да ми ко каже да жена није жива беда. Сваком немиру у кући оне су криве. Нека поведе само сваки своје „лево ребро“, па знам да се неће развеселити ни у највеселијем друштву. Изгуби човек и помисао на весеље, кад слатко „лево ребро“ – не било га – тако нежно поглади мужића палцем по слабини, да овај подскочи са столице од милина силних по 3 метра; па онда тајним шапатом прозбори кроз зубе оне умиљне речи, што су већ познате сваком мужу (*Женским гласом.*) „Ти данас много пијеш“, „Уполак“, „Доста.“ Ето, так’е су наше жене. Откако сам узео своју Јуцу, од то доба не једем обарених ребара, јер кадгод видим ребро, увек се сетим на жену, па одмах изгубим густ и на јело! Све невоље долазе са жене. О, жене, жене, зашто вас је Бог створио? Да нема жене, сад бих миран био; и не бих свој ум морио! Како само да почнем? (*Замисли се.*) Ха, знам! Направићу се грубљи и безобразнији него њен муж, тиме ћу га ваљда заплашити. Ако то не помогне, ја ћу све слуге у помоћ позвати, та данас већина решава. Бадава, сад да немам многогодишњег искуства, не бих се знао извући из ове неприлике. Ум (*Удари се прстом по челу.*), ум данас светом господари!

ПОЈАВА ЧЕТВРТА

Панта и Бојана

БОЈАНА

За себе.

Опет тај несносни човек!

ПАНТА

Добро јутро желим; ако смем питати, како сте изволели спавати?

БОЈАНА

Немарно.

Добро, а ви?

ПАНТА

Ја кад легнем, имам тај диван обичај да се не будим до зоре. Сви филозофи ноћу мирно спавају, јер њихови се велики умови уморе дању.

БОЈАНА

За себе.

Још ми треба да о филозофији говори! (*Гласно.*) Где је Младен?

ПАНТА

У својој соби!

БОЈАНА

Идем да га видим, имам с њиме важна посла.

ПАНТА

Сјане код вратица.

То већ мање! Он сад рачуна колико ће раденика требати за жетву, па ме је молио да никог не пуштам к њему!

БОЈАНА

Но и то ми се допада. Ја ваљда смем ући, жена сам му.

ПАНТА

Били ви њему жена, или не, то се мене ништа не тиче. Ја вас нећу пустити.

БОЈАНА

Он је мене увек пуштао, ма каква посла имао.

ПАНТА

Сад не може, јер има врло много посла, рачуна, па не зна си-
ромах куда ће с главом.

БОЈАНА

Ту лежи нешто! Сад баш хоћу да идем!

ПАНТА

То можете само преко мене мртва, али док сам ја жив, и док се
ја мичем, докле нећете ући!

ПОЈАВА ПЕТА

Милана и пређашни

МИЛАНА

Шта је то?

ПАНТА

Шта је? Није ништа! Маленкост! Бојана хоће да уђе у собу
Младенову, а моја је скромна жеља да не улази.

БОЈАНА

За себе.

Бојана! Као да сам му слушкиња! (*Гласно.*) Ја сам овде
госпођа!

ПАНТА

То јест, ви сте овде жена, а Младен је господар у кући, јер
је муж. Дакле, ви сте као Младенова жена тек у другом реду
господар.

БОЈАНА

Проклет час и кад је дошао у нашу кућу!

Шеће се љућиииио.

МИЛАНА

Немојте се једити!

ПАНТА

Јед поправља слабе живце и даје апетит!

МИЛАНА

Немојте бити таки, чика Панто.

ПАНТА

Ја само хоћу да браним мушко достојанство.

ПОЈАВА ШЕСТА

Младен и пређашњи

МЛАДЕН

За себе.

Жена? То је рђаво!

БОЈАНА

Ја сам хтела теби да дођем, али ме Панта није пустио.

МЛАДЕН

Ја сам му казао, имам много посла.

ПАНТА

Поносно.

Видите!

БОЈАНА

А што си ти обукао те свечане ногавице?

МЛАДЕН

Збуну се.

Ни сам видео у мраку, мислио сам да су оне старе. У соби је мрак.

БОЈАНА

Откуд мрак кад сам ја отворила прозоре?

МЛАДЕН

Збуну се и погледа на Пантију.

ПАНТА

Ја сам их затворио, јер сам изволео мало комотизирати.

БОЈАНА

Ти си ми, Младене, нешто узнемирен, да те не боли што? (*За-
џрли џа.*) Кажи ми! (*За себе.*) Мора бити да је болестан кад ме
није пуштао.

МЛАДЕН

Збуњено.

Ништа... мало ми је зло.

БОЈАНА

Па да пош'љемо по лечника.

МИЛАНА

То би најпаметније било. Отац [је] као утучен.

ПАНТА

За себе.

Још нам то треба, иначе је све у свом реду.

МЛАДЕН

Збуњено.

Није потребно... Проћи ће то одмах.

МИЛАНА

Али, оче, ви данас баш рђаво изгледате.

БОЈАНА

Тебе је постигла каква несрећа, па тајиш од мене, нећеш да ме растужиш. (*Привија се Младену.*) Кажи ми, хоћу с тобом и жалост да делим, а не само радост.

МЛАДЕН

За себе.

Ма још ми то треба, да јој кажем.

ПАНТА

Ви женске ништа друго не знате, него само слутити. Има човек много рачуна, па му је рачун збунио мало главу и ништа друго.

МЛАДЕН

Тако је. Панта има право. (*Усиљено се смеши.*) Видиш, сад ми је већ боље.

ПАНТА

Поносићо.

А кад ја нисам имао право?

МИЛАНА

Бојани.

Кажите, мати.

БОЈАНА

Драги Младене, имала бих с тобом мало озбиљна разговора.

МЛАДЕН

А шта то?

ПАНТА

За себе.

И то ће бити шта промућурно.

МЛАДЕН

Само брзо говори, немам времена.

Седне, за њим сви.

МИЛАНА

Бојани.

Почни већ!

БОЈАНА

Јеси ли већ премишљао да ће нашој Милани за који дан бити 18 година?

МИЛАНА

Деветнаест, мамице, деветнаест!

ПАНТА

За себе.

Јесам ли казао! Да Шварц⁴ није изумео досад барут, по Бојани још ни данас не би био пронађен.

МЛАДЕН

И ја сам хтео с тобом ових дана о том да говорим.

МИЛАНА

Радосно за себе.

Сад ће већ ићи лако.

БОЈАНА

То се види, драги мужићу (*Погледа ђа.*), да ти водиш о њој исто тако бригу, као и ја.

МЛАДЕН

Како не бих, кад је тако волим, као своје рођено дете.

МИЛАНА

Пољуби ђа у руку.

Слатки оче!

⁴ Бертолд Шварц, немачки алхемичар, проналазач барутиа. Нема поузда-
них података о његовом животу; сматра се легендарном личношћу. Живео и радио
од краја 14. до прве половине 15. века.

ПАНТА

Да, нашем је детету сад 18 година.

БОЈАНА

За себе.

Нашем детету! Као да је он ту неко. (*Гласно.*) Дакле, могу одмах отворено да почнем?

МЛАДЕН

Почни већ!

БОЈАНА

Нашој Милани је срце почело јаче куцати.

МИЛАНА

Богме, оче, здраво! Хоће груди да ми пробије (*За себе.*) Сад мислим ваљда сам му ја јасно казала да сам здраво заљубљена.

МЛАДЕН

Гледа их зачуђено и крсти се.

Јесте ли ви при свести?

ПАНТА

А што мени или оцу не рече пре, бубице?

МИЛАНА

Збуњено.

Ја сам хтела... ја сам рекла њему, па... па нисам знала да то треба рећи свима. Други ћу пут казати свима, кад се заљубим.

МЛАДЕН

Скочи.

Шта рече?

МИЛАНА

За себе.

Јао, Боже, шта ћу сад?

МЛАДЕН

То је грозно! (*Шеће се.*) Зар је то материнско васпитање?

ПАНТА

Ви жене ништа друго не знате, него само – женити и удавати.

БОЈАНА

За себе.

Само да нема овог спадала!

МЛАДЕН

Од тога неће бити ништа!

МИЛАНА

Плаче.

Ја ћу онда умрети.

ПАНТА

Тога се ми искусни људи не бојимо. Тако све женске кажу (*Угледа се на Бојанин џлас.*) „Умрећу“, кад их родитељи неће да даду за онога, за кога би оне хтеле. А да све умру, које тако говоре, то данас на свету не би било ни једне женске.

МЛАДЕН

И она хоће да умре! Какве су то речи? Одмах у своју собу! Гле ти ње! Зар се тако одговара родитељима? Само да чујем још шта тако лудо!

МИЛАНА

Плаче, дурљиво за себе.

Скочићу с тавана на главу, па ћу се убити.

Оде.

ПОЈАВА СЕДМА
Панта Бојана и Младен

БОЈАНА

Како можеш такав бити!

МЛАДЕН

Да ћутим ваљда, а она да ми так'е глупости говори?

ПАНТА

Покварен свет! Најпосле ће се и деца од 3 године убијати због несрећне љубави.

БОЈАНА

Не говорим ја теби о том, већ зашто је нећеш по срцу да удаш?

ПАНТА

По срцу су се удавали у XIV веку, данас се удају по шпагу.

МЛАДЕН

Желиш ли ти мене лажом направити?

БОЈАНА

Боже сачувај, али шта ћеш тиме?

МЛАДЕН

Дакле знај: ја сам дао своју поштену реч Младену Пајићу да ћу удати Милану за његова сина. Он је честит и ваљан човек, она ће срећна бити са њиме. Јеси ли ме сад разумела? Па сад ме немој срамотити.

ПАНТА

Генерална мисао!

БОЈАНА

Али, драги Младене...

МЛАДЕН

Прекине је.

Никакво „али!“ Сад си чула, па мирна Бачка. Боље пази на кћер да паметније одговоре даје! (*Панџи.*)

Ако ко дође, нисам код куће. Имам много посла, нећу да ме узнемирује.

Оде брзо.

ПОЈАВА ОСМА

Панта и Бојана

БОЈАНА

За себе.

Само да нема овог уображењака; увек слуша на њега, као да га је очарао!

ПАНТА

За себе.

Ова пуца сиротица од једа. Неће јој шкодити; биће здравија.

БОЈАНА

Томе сте свему ви криви.

ПАНТА

Поносно.

Ја, дабогме, тиме се баш и дичим.

БОЈАНА

За себе.

Само да ми се овај скине с врата, чисто бих одахнула.

Оде и луђи јако враћима.

ПОЈАВА ДЕВЕТА

Панта сам

ПАНТА

Тешко мени, да сам ја сад врата, сав бих отишао на сто делића. Дакле истина је, нисам се преварио, Милана воли Милана, то знају и врапци на стреји. Бојана хтела би их спојити. Но, ту нема баш рђав укус. Истина, Милан није баш љубитељ ради-калности, ал' је наше дете, морам им помоћи! Сад идем слуга-ма да наредим у погледу странаца и свилених рубаца.

Оге.

ПОЈАВА ДЕСЕТА

Милан и Милана

МИЛАН

Шта то хоћеш да ми кажеш?

МИЛАНА

Помози, слатки Милане!

МИЛАН

Драге воље, само реци у чему?

МИЛАНА

Дакле слушај! Данас ће ми доћи просилац, па ја и мати хтеле смо да приуговоримо оца унапред. Али отац неће ни да чује! Хоће да ме уда за неког другог, ког ја нити познајем, нити волим.

Плаче.

МИЛАН

То ми је чудно, да те отац хоће против твоје воље да уда за другог!

МИЛАНА

Богме је цела истина. Још како је био љут.

МИЛАН

То не сме бити! То је варварство!

МИЛАНА

И ја сам казала.

МИЛАН

Како се зове просилац?

МИЛАНА

Бранко Рајић.

МИЛАН

Је ли тај то што је овде изабран за професора више девојачке школе?

МИЛАНА

Да.

МИЛАН

Па где си се познала с њиме?

МИЛАНА

У Сентомашу, кад сам била код Зоркине тетке.

МИЛАН

А волиш ли ти њега?

МИЛАНА

Зар можеш још питати? Волим га знаш, као... као Бога!

МИЛАН

Смеши се.

Е, онда је сасвим што друго.

МИЛАНА

Је ли да ме нећеш оставити, него да ћеш и ти молити оца? Знам ја добро, он тебе слуша; а ради и код чика Панте, јер он утиче јако на оца, а воли тебе.

Укаже се Панћи.

МИЛАН

Како не бих теби учинио, кад те тако волим!

МИЛАНА

Загърли ја.

Како си добар, знала сам.

ПАНТА

За себе.

Сад нека ми ко каже да се ово двоје не воле. Бадава, очи моје соколове никад не варају.

ПОЈАВА ЈЕДАНАЕСТА

Милан, Милана и Панта

ПАНТА

Добар дан, децо! Срећна радња!

МИЛАН

Распусите се.

Не знам на чему?

ПАНТА

Но, но, ћути само! Знам ја како је то кад је човек млад. Та и ја сам био некад младић.

МИЛАНА

Зачуђено.

И ви сте били млади? Ја чисто не могу то да представим себи.

ПАНТА

Гледај ти ње! Дабогме да сам био младић и то леп младић!

МИЛАНА

Још већма зачуђено.

Ле-е-п? Но, то не могу ни помислити.

ПАНТА

Шта се чудиш?

МИЛАНА

Али, драги чика Панто, не изгледате так'и!

ПАНТА

Сад не изгледам, али онда сам изгледао. Да си ме само видела како сам девојке залуђивао. Трчале су за мном као за литијом.

МИЛАНА

Па јесте ли узели најлешпу девојку за жену?

ПАНТА

Баш најгаднију.

МИЛАНА

Најгаднију? У шта сте се загледали на њој, ако Бога знате?

ПАНТА

У новце!

МИЛАНА

Моли га.

Причајте ми како сте се оженили?

ПАНТА

Врло лепо тј. сасвим обично. Дођем у Сомбор, и познам се са својом Јуцом. Истина, пропорција њених година стајала је у преокренутом одношају према мојим годинама. Али то није ништа сметало. Она је имала 46 година, а ја 24. Она беше мршава, јектичава, а ја здрав као тресак. Имала је само једну врлину, коју врло ретко женске имају, а то је: благоизволела је наследити 80.000 фор.[инти] а.[устријске] вр.[едности]

МИЛАН

Силян новац!

ПАНТА

Силан новац беше о венчању, а после две године нисам имао ни потуре.

МИЛАН

Нисте ваљда новце јели?

ПАНТА

Баш напротив, други су јели.

МИЛАН

И вас није болело срце?

ПАНТА

Још како ме је болело – кад је нестало.

МИЛАН

Па шта сте радили кад сте новце потрошили?

ПАНТА

Гладовали смо.

МИЛАН

Кратак одговор.

МИЛАНА

Баш ништа нисте јели? Сирота стрина Јуца.

ПАНТА

Она је јела доста. Сваки дан двадесет бубатака, а после тога врућег јела, суха хлебца и хлађане водиче.

МИЛАНА

Јух, сирота!

ПАНТА

Немој је баш тако сажаљевати. Кад смо имали новаца, онда је она мене тукла, а кад нисмо имали, онда ја њу.

МИЛАНА

Па то сте се ви онда само тукли?

ПАНТА

Богме не, имали смо ми и срећних дана.

МИЛАН

Па јесте ли дуго тако живели?

ПАНТА

Као разуман човек, оставим жену, јер нисам био луд да и њу издржавам. Одем у Нови Сад, где сам био први грошићар. Ту се изобразим и постанем социјалиста.

МИЛАН

Маните се тога!

ПАНТА

Да се манем? Не, господичићу мој! Ви, господа, мрзите то, знам ја, али ми хоћемо да се дели све, а не да ви све уживате, а ми да гладујемо. Хоћемо сви једнако да имају и сви једнаки да буду.

МИЛАН

Кад узбуду једнаки умови, онда ћемо постати сви једнаки; али то неће скоро бити. Данас се човек по разуму цени, а не по богатству и сталежу.

ПАНТА

Неће, да. То ти кажеш! Шта вреди човеку наука, кад нема многогодишњег искуства, ништа! Шта вреди ауторитет, кад га нико не слуша? Ви би сви да кадите једно другом. Ћути, молим те, ваше је либерално начело „шувикс“ и то онај по два новчића! Разумеш: по два новчића. А наше је начело сунце, које ће синуги оваким паћеницима као што сам ја.

МИЛАН

Ви да добијете 80.000 фор.[инти], ви бисте опет то потрошили. Ћут'те, молим вас!

ПАНТА

То је срамота, млад човек, па нема идеала!

МИЛАН

Оставите само идеале за жене и децу; нама треба више реалности него идеала.

МИЛАНА

Ћутите, молим вас, са вашим идеалима! Па кад сте се, чика Панто, опет вратили у Сомбор!

ПАНТА

Кад је Јуца умрла, Бог да јој душу прости!

МИЛАНА

Мени је чисто жао вас.

ПАНТА

А мени није! Извините, децо, знам да вам је врло жао, али морам ићи. (*За себе.*) Једва чекају да одем да се љубе!
Oge.

ПОЈАВА ДВАНАЕСТА

Милан и Милана

МИЛАНА

Што ниси говорио са чика Пантом о мени?

МИЛАН

Остави ти то само мени. Кад будемо насамо већ ћу говорити. Нећу ваљда пред тобом?

МИЛАНА

Ја и заборавих да сам била ту.

МИЛАН

Заборавићеш још и на све кад дође Бранко.

МИЛАНА

Само гледај, па ради за мене!

МИЛАН

Ни бриге те. Ти ћеш поћи за Бранка.

МИЛАНА

Заљрли ѓа.

Тако те сад волим!

МИЛАН

Смеши се.

Али Бранка већма.

МИЛАНА

Збуну се.

Па... њега, знаш, највећма волим, п' онда одмах тебе.

МИЛАН

Слатка си ти!

МИЛАНА

Реч си ми дао, па сад јунак буди!

МИЛАН

Видећеш.

МИЛАНА

Чисто ми је лакше сада!

Оде.

ПОЈАВА ТРИНАЕСТА

Милан сам

МИЛАН

Сирота Милана, морам јој помоћи! А ко не би помогао том невином анђелчету? Употребиху сву силу, па ма се посвађао са чича Младеном. (*Гледа часовник.*) Пола девет, време је да се иде.

Пође, али се на вратима сусрећне са Зорком.

ПОЈАВА ЧЕТРНАЕСТА

Милан и Зорка

МИЛАН

Ах, ти си то, Зорка!

ЗОРКА

Ја, дабогме. Добро кад сам те затекла код куће.

МИЛАН

Сад сам баш пошао.

ЗОРКА

Умиљатио.

Имам да ти јавим радосну вест.

МИЛАН

Истио шако.

А могу ли из овакових лепих усташца чути и жалосну вест?

ЗОРКА

Претии му несћашно.

Но, но, хоћеш опет да ми ласкаш.

МИЛАН

Ја никад не ласкам, него само истину кажем. Реци, дакле, вест ту.

ЗОРКА

Данас ми долази отац.

МИЛАН

Изненађено.

Да-а-нас?

ЗОРКА

Данас, да.

МИЛАН

Чисто не могу да верујем.

ЗОРКА

Ево ти брзојавке! У 11 часова биће у Сомбору.

Да му.

МИЛАН

Чииа.

Заиста данас. Сутра ће нам дакле бити прстен.

ЗОРКА

Већ сутра! (*Нежно.*) Радујете ли се, господине драги?

МИЛАН

Како се не бих радовао? Сутра ћу бити најсрећнији човек на свету.

ЗОРКА

Смеје се ђаволасџио.

Та, не реци!

МИЛАН

Једва чекам час кад ћеш се назвати мојом. Ох, Зоро, ала ћемо онда живети лепо! Бићемо два тела, а једна душа. Моја мисао ће бити твоја, а твоја моја. Сви ће нам завидети. Без тебе нећу се никуд макнути. Свуда ћемо ићи заједно.

ЗОРКА

Уйгадне.

Само у твоје звање не.⁵

МИЛАН

Насмеши се.

Тамо не.

ЗОРКА

То је, што сам имала да ти кажем, драгановићу мој!

МИЛАН

Заиста врло радосна вест!

ЗОРКА

Сад можете ићи, господине драги. Да вас човек не опомене, још се не би кренули.

МИЛАН

Кад сам поред тебе, заборавим на цео свет.

ЗОРКА

Немој само да и на мене заборавиш, јер се и ја случајно налазим у том свету.

МИЛАН

Узима шешир.

Никад.

ЗОРКА

Само да чујем шта!

МИЛАН

Богме ћеш чути много. (*Пољуби је у руку.*) Збогом, Зоро, довиђења.

ЗОРКА

Срећно.

Милан оде.

⁵ Мисли на његово радно место, државну институцију у којој је запослен.

ПОЈАВА ПЕТНАЕСТА

Зорка сама

ЗОРКА

Извади једно писмо.

Бранко је већ дошао. Ко би мислио да ће његово прстеновање са Миланом заједно са мојим бити? Једва чека оца да позна. Мој отац што је чудан човек, то више нема. Никад још није био у Сентомашу, а тамо има родова. Увек вели: имам времена, могу и цео свет обићи. Завуче се у своју собу, па никад никуд да се макне. Данас први пут долази у Сомбор и то не би дошао да ми није прстен.

Гледа у писмо.

ПОЈАВА ШЕСНАЕСТА

Зорка и Панта

ПАНТА

За себе.

Ту је Зорка, морам је питати ко се оно шетао данас с њом.

Накашље се.

ЗОРКА

Хишеде брзо да склони писмо, али у хиџирини исџусџи ѓа неџримеџно уз шџаѓ.

ПАНТА

Добро јутро, желим!

ЗОРКА

Добар дан, г. Звекићу!

ПАНТА

Смем ли бити тако слободан да вас запитам учтиво: ко се оно изволео шетати јутрос с вама?

ЗОРКА

Бранко Рајић

ПАНТА

Зацело вам је род.

ЗОРКА

Да. Откуд знате?

ПАНТА

Моје многогодишње искуство каже ми то. (*За себе.*) Јесам ли казао?

ЗОРКА

Је ли код куће Милана?

ПАНТА

На сваки начин. Отојич се баш нешто живо разговарала са својим родом.

ЗОРКА

Шта хоћете тиме да кажете?

ПАНТА

Готово ништа, само то да рођак рођаку, рођака рођака погледа мило. Та, боже, родови су, као на пр.[имер], ви и ваш род Бранко, знам да се волите, али наравно, само као родови.

ЗОРКА

За себе.

Шта хоће са тим? Питаћу већ Милана. (*Гласно.*) Где је Милана?

ПАНТА

У соби, ако је тамо не нађете, онда тешко да ће бити у соби.

ЗОРКА

Дабогме да је тако.

Оде.

ПОЈАВА СЕДАМНАЕСТА

Панта сам

ПАНТА

Ја само то кажем, кад бих био младић за женидбу, не бих никад узео девојку која има младиће родове, јер знам ја те родове – не било их! То је само фирма да слободно може ући у кућу мужевљево, па, ако их срећни муж затече да се љубе, та, боже, родови су, родовима је слободно. Сит сам ја тих родова! (*Сја-зи ђисмо.*) Ха, једно писмо! (*Узме ђа ѓа чииа.*) „Драга Зоро! Сутра долазим у Сомбор; једва чекам да се састанем с тобом и да познам твог оца. У суботу дакле биће нам прстен. Томе сам се врло обрадовао. Чекај ме у петак ујутру на станици! Љуби те твој – Бранко!“ Слуга сам покоран! (*Скине шешир.*) Јесам ли ја казао да се мени не допадају ти родови! Милина је кад је човек паметан, па све предвиди. Ти си се, Панто, за нешто више родио.

ПОЈАВА ОСАМНАЕСТА

Панта и Драга

ДРАГА

Молим вас лепо, да ли овде станује г. Љубић?

ПАНТА

На служби!

ДРАГА

Кокејно, ђако [увек ѓовори.]

Је ли код куће госпођа му?

ПАНТА

Јесте. (*За себе.*) Ова зацело има, не рода, него једну компанију родова. (*Гласно.*) Смем ли молити часно име?

ДРАГА

Ја сам Драга Лакић, пријатељица Бојанина из детињства.

ПАНТА

А, ви сте то!

ДРАГА

Дакле је приповедала што о мени? Ми смо у девовању живеле као две сестре.

ПАНТА

У звезде вас кује. (*За себе.*) А никад јој ни имена нисам чуо.

ДРАГА

Мој муж је био до сада службеник у Новом Саду, а сад је премештен у Сомбор. Сад ћу се опет састати са Бојаном и живећемо као пре. Једва чекам да је видим. Има 10 година откако се нисмо виделе, управо откако се други пут удала.

ПАНТА

То је врло лепо. Смем ли молити још нешто?

ДРАГА

Драге воље! Ал' прво молим часно име?

ПАНТА

Да, збиља, заборавих своје име рећи. Ја сам Панта Звекић, најбољи пријатељ ове куће.

Рукују се.

ДРАГА

Врло ми је мило!

ПАНТА

За себе.

Како ми је стиснула руку, мислим, све ће ми кости размрскати.

ДРАГА

Дакле, шта сте хтели?

ПАНТА

Немате ли ви каквог рода младића?

ДРАГА

Зацело познајете, али којег: Станка, Душана или Бранка?

ПАНТА

Бранка! (*За себе.*) Јесам ли казао? Бадава, многогодишње искуство не превари никад.

ДРАГА

То је честит и ваљан човек; и он ће сад доћи у Сомбор.

ПАНТА

Једва чекам да га видим.

МЛАДЕН

Отвори врати, али одмах их и затвори.
То је она!

ДРАГА

Молим сад да ме одведете Бојани!

ПАНТА

Изволите само ући; у овој је соби она.
Драга оде.

ПОЈАВА ДЕВЕТНАЕСТА

Панта и Младен

МЛАДЕН

Уири.
То је она!

ПАНТА

Уилашено.
Ко?

МЛАДЕН

Моја лепотица, Драга Лакић.

ПАНТА

Па шта ћеш с њом?

МЛАДЕН

У ње је рубац.

ПАНТА

Дакле то је та!

МЛАДЕН

Да. Пази само, па уради ма што, само да ми жена не дозна.

ПАНТА

Ни бриге те. Уздај се само у мене и у моје многогодишње искуство!

МЛАДЕН

Ти си ми све уздање.

Оге.

ПОЈАВА ДВАЕСТА

Панта сам

ПАНТА

Дакле, то је та! Зацело је дошла без керице, јер ја сам служи заповедио (*Званичним гласом.*) да ако види какву страну госпођу или господина са керицом, нека их не пушта, него нека одмах мени јави! Ни помислио нисам да ће доћи без керице. Требао сам пажљивији бити. – Идем брзо међ женскадију, јер како су благоглаголиве, можда су већ и почеле о рупцу.

Пође, али се баш с њима сусрећине на вратицама.

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ПРВА
Панта, Драга, Зорка, Бојана и Милан

БОЈАНА

Овде је хладовитије; седи, Драга!

ДРАГА

Хвала!

Седну сви. Панџа седне поред Драге.

ПАНТА

Ја сам баш био к вама пошао.

ДРАГА

То ми је особито мило. Но ми смо вас прехитили.

БОЈАНА

Па како ти се допада наш град?

ДРАГА

Врло добро! Није тако жив, као Иови Сад, али је свуда својски, баш право српски.

ПАНТА

Јесте ли видели нашу жупанијску зграду?

ДРАГА

Јесам. Врло лепа зграда.

ПАНТА

Јелте?

ЗОРКА

Али шеталиште наше тек да видите!

ДРАГА

Видела сам.

Смеје се јако, узима свилени рубац и брише сузе.

ПАНТА

За себе.
Аха, ту је рубац!

БОЈАНА

А шта се ти смејеш, ваљда ти се не допада?

ДРАГА

О, не, баш напротив, допада ми се; него чудно сам прошла у том вашем шеталишту!

Меће рубац у шџаџ, али њако да мало вири.

БОЈАНА

Како?

ПАНТА

О, молим како?

*Али не ѓази на њу, него све ѓримиче сџолицу к њој и
џледа неѓресџано у рубац.*

ДРАГА

Смеје се.

БОЈАНА

Приповедај!

ЗОРКА

Ја сам већ радознала.

ДРАГА

Слушајте!

ПАНТА

Слушамо, слушамо.

Не ѓази на њу, већ ѓруџа руку ка руйцу.

ДРАГА

Ви, г. Звекићу, не пазите.

ПАНТА

Ја? Ево, видите да пазим.

Гледа у њу, а руку њружа к руци.

ДРАГА

Јуче увече, и данас ујутру, тражио ме један ваш гавалир у шеталишту. Па шта мислите, изјавио ми љубав.

ЗОРКА и МИЛАНА

Љубав?

ДРАГА

Да, љубав. (*Пантиа, како није зледао у рубац, ухватио је за сукњу и ѡвуче.*) Г. Звекићу, шта ме вучете?

ПАНТА

Збуњено.

Ја?... Извините – имам обичај да се ма чим играм, па случајно...

МИЛАНА

Ви сте ми, чика Панто, нешто збуњени.

ПАНТА

Ја? Варате се... (*За себе.*) До сто ђавола, ваљда није приметила да рубац крадем.

БОЈАНА

Па је ли стар тај твој гавалир?

ДРАГА

Није... Средњих година.

БОЈАНА

Како је обучен?

ДРАГА

Врло лепо, рукавице жуте, у горњем капуту свилен рубац.

БОЈАНА

За себе.

Јао, мени, да то није мој Младен!

ЗОРКА

Изволите само даље приповедати.

Панџа је већ почео вући рубац из шџаџа.

ДРАГА

Дакле, данас ми приђе тај мој гавалир, па смо се врло пријатно разговарали. Морам вам рећи да је врло учтив и пријатан. А ја се волим забављати са младим пријатним мушкима. Мој муж се једи стога, али шта ћу му кад ја уживам да упецам кога, а особито овакога. У разговору уједанпут духну ветар и поче падати киша. Он ме замоли да ме до куће допрати. Ја радо пристанем.

БОЈАНА

За себе.

Ја сва стрепим. (*Гласно.*) А зар ти није казао име?

ДРАГА

Јесте.

БОЈАНА, МИЛАНА и ЗОРКА

Па како се зове?

Панџа је сада већ извукао рубац и метнуо у свој шџаџ.

ДРАГА

Зове се Милан Рајковић.

БОЈАНА

За себе.

Хвала Богу те није мој Младен.

ЗОРКА

Која је клонула љри: Милан Рајковић, сад скочи.
Милан Рајковић?

МИЛАНА

Дакле Милан? Срам га било!

ПАНТА

За себе.

Зашто ове скачу, хајд' и ја да скочим! (*Скочи, гласно.*) Милан?

ДРАГА

Па да, Милан.

ЗОРКА

Љутишио и збуњено.

Хвала, госпођо, ја идем... Више нећу да га видим.

ДРАГА

Ко је то?

ЗОРКА

Сада нико.

ДРАГА

За себе.

Била сам непажљива.

ПАНТА

За себе.

Зашто се љути Зорка? Ништа нисам пазео!

ЗОРКА

Бојани.

Г. Милану изволите казати да се више не усуди к мени доћи...
Ја ћу оца већ послати. (*За себе.*) Тако ме осрамотити! (*Гласно.*)
Љубим руке!

Оде.

ПАНТА

За себе.

Шта је то? Проклети рубац; нисам могао ништа пазити!

ДРАГА

За себе.

Нисам требала казати име.

БОЈАНА

Чуди се.

Шта је то?

ДРАГА

Не знам. (*За себе.*) Свему сам ја крива.

МИЛАНА

Ја све разумем.

ПАНТА

За себе.

Рубац ту. (*Показује шѣаѣ.*) А многогодишње искуство ту. (*Показује чело.*)

[ЗАВЕСА]

ДРУГИ ЧИН

Позорница као у њвом чину.

ПОЈАВА ПРВА
Милана и Бранко

МИЛАНА

Само кад сте дошли! Ја сам већ мислила да нећете данас ни доћи.

БРАНКО

Зар сте могли тако што и мислити о мени?

МИЛАНА

Бојала сам се здраво!

БРАНКО

А зашто?

МИЛАНА

Не знам зашто, само знам да ми је ту (*Показује ђруди.*) пао неки терет. Већ сам мислила да ми срце расте.

БРАНКО

Смеје се.

Онда се не бојте. Није срце боља. И мени беше тешко. Једва сам чекао да вас видим! Ваша слика непрестано лебђаше пред мојим очима, а речи вам умилно зујаху у ушима ми. Ви ми бесте сва мисао. А јесте ли ви о мени толико мислили?

МИЛАНА

Још како! (*Уздахне.*) И плакала сам.

БРАНКО

Плакали? А зашто?

МИЛАНА

Отац се противи.

БРАНКО

Ућлашено.

Противи?

МИЛАНА

Да.

Сузи.

БРАНКО

То је зло!

МИЛАНА

Немојте тужити, видите и ја не тужим. Мати је казала да ће већ изградити.

БРАНКО

А зашто се противи?

МИЛАНА

Хоће да ме уда за другог. Али ја нећу да пођем за другог. Јелте, и ви не бисте узели другу осим мене?

БРАНКО

Не!

МИЛАНА

Знала сам. Ви сте здраво добри.

БРАНКО

Мати вам одобрава, јелте?

МИЛАНА

Да. Она ће сад доћи да се разговара с вама како ћемо ублажити оца. Ево је баш сад иде, познајем јој ход.

ПОЈАВА ДРУГА
Милана, Бранко и Бојана

МИЛАНА

Баш о вама беше реч, слатка мати.

БРАНКО

Једва чекасмо да дођете. Све сам чуо од госпођице. Зато бесте тужни кад ја дођох амо. Већ и ја почињем наду губити; помогите нам, госпођо, ја не знам сада мислити.

БОЈАНА

Не будите ви очајни, кад је већ и госпођица Милана очајна. Ви сте мушки.

БРАНКО

Зар не сме мушки очајавати?

БОЈАНА

Никад, док има наде. То оставите за нас, слабе женске. Ја мислим да се може још продрети.

МИЛАНА

Како, мати?

БРАНКО

Ви сте анђео спаситељ наш.

БОЈАНА

Дакле слушајте! Ја ћу још једаред покушати код Младена, па ако не успем, онда ће доћи на вас ред, господине Бранко.

БРАНКО

Ја сам готов на свашта.

МИЛАНА

Богме и ја.

БОЈАНА

Ви ћете онда сами да разговарате са мојим мужем, мислим, то ће најпааметније бити. Према вама ће бити блажији. Кажите му све, метните му на срце будућност Миланину, ви ћете знати добро говорити.

МИЛАНА

Макар и лагали штогод.

БРАНКО

Пристајем. Трудићу се да му што боље разјасним ствар.

МИЛАНА

Нека и око Чика Панте ради.

БОЈАНА

Да, мал што не заборавих, овде има још један човек, који код нас станује. На њега муж врло слуша. Само њега да нема.

БРАНКО

А шта он ту ради?

БОЈАНА

Спасао је живот Младену кад се једном изврнуо из чамца, па од тога доба увек је код нас.

БРАНКО

Како ћу их распознати?

БОЈАНА

То је врло лако. Мој муж је учтив човек, а онај други је безобразан и уочан. Мрзи женске, мрзи господу, само свој трбух воли.

БРАНКО

Како ћу се понашати према господину?

БОЈАНА

Врло учтиви се покажите. Он воли младе, учтиве и скромне људе.

БРАНКО

Добро! А како ћу се понашати спрема оног?

БОЈАНА

Како се он успонаша спрема вас. Ако буде груб, ви будите још грубљи, јер је плашљивац, само је на језику јунак.

БРАНКО

Пристајем.

МИЛАНА

А шта ћу ја радити?

БОЈАНА

Ти нећеш ништа.

МИЛАНА

Ја ћу се молити Богу док се господин разговара са оцем.

БРАНКО

Бог ће се на нас смиловати када му се ви молите.

МИЛАНА

Да је Бог као ви, знам да би се одмах смиловао.

БРАНКО

Чини ми се иде неко.

БОЈАНА

То ће он бити. Идите ви у собу, мене оставите да разговарам с Младеном. Којом срећом да је сам.

Милана и Бранко оду.

ПОЈАВА ТРЕЋА

Бојана сама

БОЈАНА

Сирото дете, колико пати! Ја не знам шта је Младену данас, увек је био добар и нежан, али данас је баш рђаво расположен. Још га нисам никад видела тако нерасположена. Зашто га тако волим, не смем га љутито оловити, све се бојим ражљутићу га. А када је он љут, тад је и мени горко, јер га јако љубим.

ПОЈАВА ЧЕТВРТА

Бојана, Панта и Младен

МЛАДЕН

Ти ли си то, Бојана?

БОЈАНА

Да, ја. Баш тебе тражим.

МЛАДЕН

Шта ћеш, душо?

БОЈАНА

Слатки Младене, зашто си такав те нећеш да одобриш удадбу своје кћери?

МЛАДЕН

Опет почињеш! Зар ти нисам казао да нећу да погазим своју задану реч.

ПАНТА

Где си ти још жени шта доказао! Докази светли као сунце, а она још пита.

БОЈАНА

Али, драги мужу, треба кћер питати, она ће живети са њим, а не ја и ти.

ПАНТА

То само неискусни људи раде. Ја сам из свог многогодишњег искуства дознао да кћери не треба никад питати, особито где се тиче љубави... Бррр, љубав! Зелено! Знате ли ви шта је љубав? Не знате. Ми филозофи кажемо: љубав је потајна грозница. А сваком родитељу лежи на срцу здравље свог детета. Дакле, кћер не треба удати из љубави. Ето и ја нисам узео своју покојну Јуцу из љубави (*Плаче.*) Сиротица... Бог душу да јој опрости. – Па шта нам је и фалило? Ако је кадикад било међу нама туче, зар се то не догађа и у другим поштеним кућама?

МЛАДЕН

Тако је, као што каже Панта.

ПАНТА

За себе.

То је добро, само се ти поводи за мном...

БОЈАНА

Како ће поћи за оног кога не воли?

ПАНТА

Види се да немате ни трунка искуства. Не треба ни да се чудим где је још женска кадгод што измислила паметно... Нека се они само узму, прве ће године већ постати обични. Друге године већ ће се изродити љубав, али не так'а зелена као ова, него зрела, паметна, материнска љубав.

МЛАДЕН

Казао сам једном да из тог неће бити ништа, па шта питаш? Молим те остави нас сад насамо, имам са Пантом посла.

БОЈАНА

Добро. (*За себе.*) Први покушај не помаже, сад други долази. Сва стрепим.

Оде.

ПОЈАВА ПЕТА
Панта и Младен

МЛАДЕН

Што си ме звао?

ПАНТА

Извади рубац.

Ево зашто.

Да му.

МЛАДЕН

Зачуђено.

Откуда ти?

ПАНТА

Не чуди се. Шта ја још нисам урадио?

МЛАДЕН

Баш ти хвала. (*Загрпи жа.*) Избавиоче мој! Тебе да нема, не знам шта бих радио!

ПАНТА

Бог ме је к теби послао...

МЛАДЕН

О, слатки рупче, само кад си у мојим рукама.

Меће жа у шџаџ.

ПАНТА

Сад си без бриге.

МЛАДЕН

Јест, али како ћу са њеним мужем, ако дође?

ПАНТА

Он нема доказа.

МЛАДЕН

Али ме видео.

ПАНТА

Данас ништа не вреди без доказа. Ослони се само на мене...

МЛАДЕН

Ти си ми све уздање!

ПАНТА

Само данашњи дан да прође!

МЛАДЕН

То и ја кажем.

ПАНТА

Ни бриге те, проћ' ће као бела лала.

МЛАДЕН

Дај, Боже; само кад је ту рубац.

Oge.

ПОЈАВА ШЕСТА

Панта сам

ПАНТА

Рубац је ту и све ће бити у реду, што се рупца тиче. Не знам само оно што се збило са Зорком, док сам крао рубац. Ја мислим овако. Зорка воли Милана, а да Милан воли Милану, то и слепац може видети. Ха, сад знам! Зацело је чула да Милану воли Милан, па се разједила на њега. Али шта ће онда онај рођак, Бранко? Нећу више о том да мислим, јер најпосле однеће ме у лудницу. Само онда да сам пазно!

ПОЈАВА СЕДМА

Панта и Милан

МИЛАН

Добар дан, чика Панто!

ПАНТА

Да Бог дâ, синовче!

МИЛАН

Је ли Зорка још код нас?

ПАНТА

За себе.

Шта ће он са Зорком? Морам му казати ко је та хваљена Зорка.
(*Гласно.*) А шта ћеш са том намигушом?

МИЛАН

Зорка намигуша? (*Увређено.*) Пазите шта говорите.

ПАНТА

Ја да пазим? Ја? Е, мој синовче, многогодишње искуство не вара никад човека.

МИЛАН

Сумњиво.

Па шта то имате против ње?

ПАНТА

Врло много. Она хоће сваком да се допадне, а овамо за леђи шурује са неким родом.

МИЛАН

Какав род?

ПАНТА

Као и сви други родови. Знаш да није од 80 година, него млад као јургет. Некакав рођак Бранко, у суботу ће им бити прстен.

МИЛАН

Љућииио.

То је лаж! Не збијајте са мном шалу!

ПАНТА

Ама, човече Божји, ја имам писмо где јој он пише.

МИЛАН

Па где је то писмо?

ПАНТА

Чекај, одмах ћу ти га дати! (*Вади силна писма; узме једно и да му.*) Ово ће бити.

МИЛАН

Чиџа брзо.

„Господине, ако ви и даље тако безобразно узнамигивате на моју жену, тако ћу вас излемати да...”

ПАНТА

Испрџне писмо. За себе.

До сто ђавола! (*Гласно.*) То је писмо добио један од мојих синоваца, па га чувам да га могу увек опомињати на његово дело. Знаш, младеж треба често опомињати.

МИЛАН

Смеје се болно.

Знам.

ПАНТА

За себе.

Сад морам добро пазити да не добије опет тако што. (*Гласно.*) Ево га, ово је.

МИЛАН

Чиџа.

„Драга Зоро!“ (*Даље мумла.*) Твој Бранко. (*За себе.*) Дакле је истина! А Зорка, Зорка!

Даје му писмо.

ПАНТА

Узима писмо и меће за у шпаџ.
Ето ти твоје сладчајше Зорке!

МИЛАН

За себе.
Сад идем одмах к њој да се распитам.
Оге.

ПОЈАВА ОСМА

Панта сам

ПАНТА

Виче.
Хеј, стани!... Оде... Сад да ми је знати зашто је отишао? Бог би га знао! Да сам онда пазио, разумео бих све. Од сад морам пажљивији бити.
Шеће се.

ПОЈАВА ДЕВЕТА

Панта и Милана

МИЛАНА

Шта се ви то љутито шећете?

ПАНТА

Ништа! Нисам ја љутит.

МИЛАНА

Је л' ту био какав млад, леп човек?

ПАНТА

А шта ћеш ти са младим лепим човеком?

МИЛАНА

Збуну се.
Ништа... Само питам.

ПАНТА

А како се зове тај млади, лепи човек?

МИЛАНА

Бранко Рајић.

ПАНТА

Је ли то онај Бранко што ће се сутра прстеновати са Зорком?

МИЛАНА

Смеје се.
Прстеновати? То није истина.

ПАНТА

Немој ти мени да солиш памет, кад ја знам.

МИЛАНА

Откуд ви знате?

ПАНТА

А откуда да не знам? Ево писма, па читај роде слатки.
Дајој.

МИЛАНА

Чиша брзо.
„Господине, ако ви још онако устрчите за мојом кћерком, кажем вам да ћу вам нос сравнити са уснама...”

ПАНТА

Тргне.
То су моје приватне ствари.

МИЛАНА

Па шта је то?

ПАНТА

Мом синовцу пише један господин. Па, знаш, чувам то. (*За себе.*) До сто ђавола, ја увек накаљам. (*Гласно.*) Ево ти!

МИЛАНА

Чииа.

„Драга Зоро! Сутра долазим у Сомбор да се с тобом састанем и да се упознам са твојим оцем. У суботу, дакле биће нам прстен. Томе сам се врло обрадовао. Чекај ме у петак ујутру на станици. Твој Бранко. (*Плаче.*) Ајао, Боже, шта ћу сада! (*За себе.*) Идем да скочим у бунар, нећу више да живим
Оге.

ПОЈАВА ДЕСЕТА

Панта сам

ПАНТА

Чудно гледа за њом.

Шта је овој? Зашто плаче? Чудо, коме год покажем ово писмо, сви плачу. Чисто се бојим, да га прочитам још једаред. (*Гледа за са илашњом.*) Страх ме је да се нећу и ја заплакати. Штета би било узалуд росне сузе проливати. Томе је узрок опет онај рубац. Онда нисам пазио ништа, па сад не разумем ништа.
Оге.

ПОЈАВА ЈЕДАНАЕСТА

Добрен сам

ДОБРЕН

Хвала Богу, ту сам! Хоћу памети да научим тога Милана; он ће да вара моју кћер. Сутра треба прстен да буде, а он у парку другој љубав открива. Чекај се само. Истина, врло је непријатно напасти кога у туђој кући, али кад га не могу на другом месту наћи. Може бити груб, а то је врло непријатно. Ја волим мир.

ПОЈАВА ДВАНАЕСТА

Добрен и Панта

ПАНТА

За себе.

Ово ће зацело бити Драгин муж. Само бесно!

ДОБРЕН

За себе.

Ко је ово?

ПАНТА

Досѣојансѣвено.

Кога изволите тражити?

ДОБРЕН

Досѣојансѣвено.

Милана Рајковића.

ПАНТА

За себе.

Дакле он је! (*Гласно.*) То сам ја.

ДОБРЕН

За себе.

Исусе благи, како се могла заљубити у овога!

ПАНТА

Шта желите са мном?

ДОБРЕН

Ви сте увредили част моје породице.

ПАНТА

За себе.

Већ почиње; само бесно! (*Гласно.*) Откуд да сам ја увредио?

ДОБРЕН

Ви сте данас туђу жену забављали.

ПАНТА

Ваљда је слободно говорити и са туђим; зато нам је дао господ Бог језик, да мичемо њиме.

ДОБРЕН

Кад је ко обавезан за другу, онда мора живот свој посвећивати њој!

ПАНТА

А ја се нисам ником обавезао.

ДОБРЕН

Нисте?

ПАНТА

Нисам.

ДОБРЕН

То је много.

ПАНТА

Шта хоћете ви управо?

ДОБРЕН

За себе.

Како је љут ! *(Гласно.)* Хоћу да вам кажем да сте варалица.

ПАНТА

Ја? *(За себе.)* Види се да је убојица. *(Гласно.)* Господине, изволите бирати речи!

ДОБРЕН

Љућиииио.

Ја да бирам речи? Ја, кога сте ви до срца увредили?

ПАНТА

Ја вам учтиво кажем да се изволите вући одавде, јер иначе ћу вас изволети избацити кроз затворена врата!

ДОБРЕН

За себе.

Но, још ми то треба! (*Гласно.*) Уместо да се браните, ви још мене грдите; то је дрскост од вас!

ПАНТА

Показује враџи.

Напоље! (*За себе.*) Уплашио се.

ДОБРЕН

Господине!

ПАНТА

Зграби џа и избаци.

Тако!

ПОЈАВА ТРИНАЕСТА

Панта сам

ПАНТА

Знам да му скоро неће пасти на памет да нас походи; сит је нашег гостољубља; добро беше прочашћен. Сада смо слободни; више нас не гони никаква невоља.

Оде.

ПОЈАВА ЧЕТРНАЕСТА

Милан сам

МИЛАН

Сад баш додазим од Зорке... Није ме хтела пустити преда се. Само је поручила да ћу све чути од: њенога оца. Шта је то? Већ почињем и ја сумњати да Панта има право.

Замисли се.

ПОЈАВА ПЕТНАЕСТА

Милан и Добрен

ДОБРЕН

За себе.

Овде сам заборавио шешир. (*Узима џа.*) Само брзо, да ме не затече онај проклети Милан.

МИЛАН

Сјази џа; за себе.

Ово јој отац, познајем га по слици. (*Гласно.*) Молим, имам ли срећу са г. Катићем?

ДОБРЕН

Јесте, ја сам Катић.

МИЛАН

Молим на једну реч!

ДОБРЕН

О, молим! (*За себе.*) Само да ме не затече Милан!

МИЛАН

Је ли истина, господине, да ће се ваша кћи удати за Бранка Рајића?

ДОБРЕН

Може бити и то!

МИЛАН

Заиста?

ДОБРЕН

Зашто се ви чудите томе?

МИЛАН

И ваша госпођица кћи хоће да пође за њега?

ДОБРЕН

Па ако, шта се то вас тиче?

МИЛАН

Тако, то је онда ваша кћи претварало.

ДОБРЕН

Моја кћи, моја крв! Знати ли ви шта сте рекли?

МИЛАН

Врло добро, она се Милану Рајковићу обећала.

ДОБРЕН

Том хуљи, да, чудим се само како је могла и дати реч том човеку.

МИЛАН

Господине, пазите шта говорите!

ДОБРЕН

Ја хоћу да кажем шта ми је на срцу, а вас се ништа не тичу други.

МИЛАН

Господине!

ДОБРЕН

Моје сте мишљење чули сад о Милану Рајковићу, и ја сам му то казао у очи. (*Чује се из друге собе Пантин разговор.*) Збогом. (*За себе.*) Сад петљај, док си жив!

Оде.

ПОЈАВА ШЕСНАЕСТА

Милан и Панта

ПАНТА

За себе.

Драгин муж загребе! Потпуно је право имао. О, што му је да га мало гушам? Милина је бити јунак кад је ко слабији од тебе!

МИЛАН

Шеће се љутиишо.

То је већ много. Човек да полуди!

ПАНТА

Само трчи тако дуго по соби, па ћеш и полудити.

МИЛАН

Све су женске лаже, више ни једној не верујем.

ПАНТА

Давно сам ја то већ рекао, да си ме којом срећом одмах саслушао!

МИЛАН

Претваралице једне! Сад да могу, све, све бих их поклао!

ПАНТА

Срећа што нисам у сукњи.

МИЛАН

Панџи.

Од сад ћу и ја мрзити на женске, као и ви, јер видим да имате право.

ПАНТА

То ће бити најпаметније дело у целом твом животу.

МИЛАН

Знате ли ви баш извесно да ће се Зорка заручити са Бранком?

ПАНТА

Најизвесније. (*За себе.*) Опет о Зорци, као чобан о магарцу.

МИЛАН

Откуд?

ПАНТА

Први је доказ оно писмо што си га већ читао. Други је доказ то што сам их јутрос видео да се шећу испод руке.

МИЛАН

Је ли то истина?

ПАНТА

Светог ми Макарија, истина.

МИЛАН

Добро, сад више не треба ништа!

Оге.

ПОЈАВА СЕДАМНАЕСТА

Панта сам

ПАНТА

Света Богородице, ако није луда! Зашто мрзи тако женске? Милана каже о њему да је рђав, непостојан човек, дакле посвађани су! Знам, посвађала их Зорка, кад се тако распитује за њу. Хоће да јој се свети. Бре, не бих волео бити у кожи онога, на кога се он разљути. Тај не зна за шалу.

ПОЈАВА ОСАМНАЕСТА

Панта и Бранко

БРАНКО

За себе.

Зацело је ово отац. Напред, Бранко. *(Гласно.)* Господине, врло ми је мило што вас могу поздравити.

ПАНТА

И мени је особито мило, сав пливам у радости. *(За себе.)* Али ко је ово?

БРАНКО

Са болом у срцу приближујем се вама...

ПАНТА

Прекине ђа.

Ваљда сте се изволели разболети?

БРАНКО

О, не, него кад се вама приближујем, дрхћем као...

ПАНТА

Прекине ђа.

Зима вам је?... А мени је видите баш напротив, сувише топло (*За себе.*) Зацело има лепу матер, јер је и он леп; хајд' да питам, шта му ради? (*Гласно.*) Шта вам ради госпођа мати?

БРАНКО

Моја мати? Извините, ја немам матер.

ПАНТА

За себе.

Како сам насео! (*Гласно.*) Извините, с ким имам управо срећу? Не могу да се сетим вашег имена...

БРАНКО

Бранко Рајић... Мислим о мени знате већ доста.

ПАНТА

Дакле ви сте то? Врло ми је мило. (*За себе.*) Дакле, то је тај Бранко!

БРАНКО

Ја мислим да знате зашто сам дошао к вама?

ПАНТА

Врло добро... (*За себе.*) Бог би га знао шта ће.

БРАНКО

Дакле, могу одмах отворено говорити?

ПАНТА

Изволите само! (*За себе.*) Сад ћу бар дознати шта хоће?

БРАНКО

Ја љубим вашу кћер, а знам да и она мене. Немојте је унесрећити и другом је дати! Вама, као оцу, треба највећма да лежи на срцу и срећа своје кћери; зато немојте је присиљавати за другог, кога не воли. Дајте руку ваше кћери мени; ономе, који је искрено воли. Ја ћу је чувати и поштовати као неку светињу. Смилујте се на нас!

ПАНТА

Ви просите руку моје кћери?

БРАНКО

Да. (*За себе.*) Већ се почиње љутити.

ПАНТА

Моје кћери?

БРАНКО

Да.

ПАНТА

За себе.

Сиромас, он држи да имам кћер. Пустићу га, нека живи у том уверењу, зашто да губи наду! (*Гласно.*) Али откуд ви знате да сам ја овде?

БРАНКО

Госпођа ми је казала.

ПАНТА

Каква госпођа?

БРАНКО

Госпођа, ваша жена.

ПАНТА

Моја жена? (*За себе.*) Још боље! Хајд', најпосле, нек мисли да имам жену.

БРАНКО

Да, сад сам баш био код ње.

ПАНТА

За себе.

Зацело мисли да сам Драгин муж, хајд' играћу његову улогу! (*Гласно.*) Дакле, с њоме сте се разговарали?

БРАНКО

Да, госпођа и госпођица пристају, сад само још од вас зависи.

ПАНТА

Е па кад су оне пристале, онда морам и ја.
Рукују се.

БРАНКО

Хвала вам! О, како сам се бојао вас!

ПАНТА

Мене? Ваљда немам рогове?

БРАНКО

Не то, него кажу да сте хтели госпођицу за другог удати.

ПАНТА

Да, хтео сам; ал' сад ћу је вама дати, кад се волите.

БРАНКО

За себе.

О, Боже, како сам срећан. (*Гласно.*) Збилља?

ПАНТА

Да, моја је реч одлучна.

БРАНКО

Извините, идем одмах сад да јавим радосну вест госпођици и госпођи.

Oge.

ПОЈАВА ДЕВЕТНАЕСТА

Панта сам

ПАНТА

Сиромах младић, он још мисли да ја имам кћер и жену! Но, још би ми то требало, иначе смо здрави! Нека живи у радости сиромах!

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТА

Панта и Младен

МЛАДЕН

Шта је ново, Панто?

ПАНТА

Врло добро.

МЛАДЕН

Како?

ПАНТА

Тако. Ту је био Драгин муж.

МЛАДЕН

Је ли то он, с ким си се мало пре разговарао, гледао сам кроз кључаоницу.

ПАНТА

Да, то је он био. Избацио сам га напоље; знам да му неће више пасти на ум да дође к нама.

МЛАДЕН

Немој рећи!

ПАНТА

Уплашио се од мене, као од курјака.

МЛАДЕН

Па то је дивно!

ПАНТА

Сад се [немаш] ничега бојати. Ствар је свршена.

МЛАДЕН

Сад сам одмах веселији!

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ПРВА

Панта, Младен, Бојана и Милана

Милана се мало после укаже и сјане на вратима своје собе.

БОЈАНА

Сад те волим, Младене.

МЛАДЕН

Весело.

Зар ме пре ниси волела?

БОЈАНА

Још како! Ал' сад те двапут већма волим.

ПАНТА

За себе.

Шта ће сад да буде?

МЛАДЕН

Због чега, душице?

БОЈАНА

Зато што сте се старали за будућност своје кћери.

МЛАДЕН

Но, видиш! Сад и сама увиђаш да ја имам право.

БОЈАНА

Увек си ти имао право.

ПАНТА

За себе.

Шта би овој уједанпут?

БОЈАНА

Врло сам се обрадовала кад сам чула да си Милану благословио са Бранком.

МЛАДЕН

Ја благословио?

БОЈАНА

Да ти. Немој се сад претварати ту. Казао ми је одмах Бранко, чим је од тебе дошао.

МЛАДЕН

Од мене?

БОЈАНА

Да, од тебе. Ту се баш разговарао с тобом.

МЛАДЕН

Немој збијати шале! Нити сам ја видео твога Бранка, нити сам се ја с њиме разговарао, нити сам га благословио, а нити ћу га благословити.

ПАНТА

Док су се они разговарали, он је само зримасе право (лицем). За себе.

Дакле, тај Бранко је мислио да сам ја Младен?

БОЈАНА

Немој се правити невешт, кад ти не верујем!

МЛАДЕН

Онда кажи том свом Бранку да лаже.

БОЈАНА

Али...

МЛАДЕН

Све у већу ватру долазећи.

Ја њему кћер нећу дати, то сам ти већ сто пута казао.

БОЈАНА

Дакле, није истина?

МЛАДЕН

Лаж је највећа.

БОЈАНА

Сад ћемо дознати (*Отвори врата.*) Господине, молим вас мало.

Бранко улази, поклони се учтиво.

ПАНТА

За себе.

Шта ће сад бити, Исусе!

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ДРУГА

Панта, Младен, Милана, Бојана и Бранко

БОЈАНА

Бранку.

Јесте ли ви питали мога мужа за Милану?

БРАНКО

Јесам.

БОЈАНА

Па шта вам је казао?

БРАНКО

Да пристаје.

МЛАДЕН

Извините, господине, али ви лажете.

БРАНКО

Вас не питам. (*За себе.*) Зацело је ово тај Панта, јер је безобразан.

МЛАДЕН

То је дрскост; оно говори то што није истина.

БРАНКО

Вама не говорим.

МЛАДЕН

Да коме?

БРАНКО

Ви сте овде нико и ништа.

МЛАДЕН

Ја? Гле ти њега! Ја сам господар ове куће, па ја нико и ништа. Лепо се препоручујете?

БРАНКО

Ви сте само уобрази себи да сте господар ове куће, које је вама песничка душа склопила.

МЛАДЕН

Ја уобразио себи да је ово моја кућа? Јесте ли га чули? Ху, триста му громава!

БОЈАНА

Младене, умири се! (*Бранку.*) Шта радите, господине?

МИЛАНА

Дође и зајрли Младена.

Слатки отац, немојте ме дати овом господину! Ја њега: мрзим. Он се јутрос шетао са Зорком испод руке, а мене сад проси. То је срамота. (*Бранку.*) Знам да њу волите. Изволите је само волети и даље! Нећу више о вама речи да чујем. Ја вас мрзим, разумете ли, здраво вас мрзим. Немам очи да вас видим, гнушам вас се. Сад сте чули.

БРАНКО

Ућрепаштено.

То вам је отац?

МИЛАНА

Да, то.

БРАНКО

На Панћу.

Па ко је ово?

ПАНТА

Ућииво.

Ја сам Панта Звекић, пријатељ ове куће, врло ми је мило што имам част познати вас.

БРАНКО

За себе.

Сад сам насео!

БОЈАНА

Шта сте урадили?

БРАНКО

Ја сам држао Панту за вашег мужа.

БОЈАНА

То је зло, а зашто се Милана тужи?

БРАНКО

Не знам.

МЛАДЕН

Господине, пошто сте мислили да сам ја Панта, и зато сте се показали само тако неучтиви, то ћу вам кроз прсте гледати, те вас нећу избацити напоље, него лепо замолити вас да изволите изићи. Ја не трпим да се мој најбољи пријатељ у мојој кући тако омаловажава.

БРАНКО

Видим да сам погрешно, зато сад идем. Љубим руке! (*За себе.*)
Хеј, несрећни Бранко!
Оге.

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА

Панта, Младен, Бојана и Милана

МЛАДЕН

Ето ти твога изабраника!

ПАНТА

Кад је још женска паметно изабрала?

БОЈАНА

Он се забунио.

МЛАДЕН

Не сме он ни мога пријатеља тако ружити; то је свеједно, или мене ружио, или њега.

ПАНТА

Зар сам ја овде макар ко?

МЛАДЕН

Тако је! Так'а дрскост! И она хоће да уда за њега своју кћер! Да се човек не једи на то. (*Шеће се љутиишо.*) Немаш нимало увиђавности. (*Убрише се руџем.*) Исусе благи, и ти би још за њега удала Милану!

БОЈАНА

За што не, кад се воле?

МИЛАНА

Ја њега мрзим.

ПАНТА

Паметнија кћи него мати.

БОЈАНА

Ћутите ви, молим вас, вашег ми је доста! (*Гледа рубац.*) Какав је ово рубац?

МЛАДЕН

Та мој!

БОЈАНА

Твој је мањи.

МЛАДЕН

Видиш ваљда [да] је мој, ниси ваљда ћорава.
Развије ља.

БОЈАНА

Узима ља.

Овде је Д... Л... Ово није твој рубац. То је какве женске... Кажу ми од кога је?

МЛАДЕН

Збуњено.

Знаш, душо... ја – ја не знам откуд се створио код мене.

ПАНТА

За себе.

Сад смо насели као Власи на скели.⁶

⁶ *Израз се односи на недужно страдање, на неспрећност која доводи до погивале.*

БОЈАНА

Ти си збуњен. Ти знаш чији је. (*Ухвати ђа за руку.*) Младене, ти ме не волиш! Ти другу волиш. (*Нежно.*) Кажи, чији је!

МЛАДЕН

За себе.

То је Панта Драгин рубац украо, уместо мог!

БОЈАНА

Не смеш! (*Плаче.*) Бадава, моја је сумња основана: ти другу волиш. Кажи бар ко је?

МИЛАНА

Не мојте се једити, мати!

МЛАДЕН

Кажем ти: не знам откуд је тај рубац дошао у мој шпаг.

БОЈАНА

Знаш ти, ал' нећеш да кажеш. О, Боже, Боже, ала сам несрећна!
Падне на диван и бризне у џлач.

ПАНТА

За себе.

Шта ћемо сад?

МЛАДЕН

Клоне, за себе.

Проклети рубац.

[ЗАВЕСА]

ТРЕЋИ ЧИН

Позорница као у првом чину.

ПОЈАВА ПРВА

Панта сам

ПАНТА

Сад тек разумем све основно; бадава, да човек нема много-годишњег искуства, он би и од сад био слеп поред овако два лепа, велика ока. Дакле овако стоје ствари: Зорка воли Милана, ал' Милан воли Милану, а да се они воле, то и слеп види!... Зорка је зацело увредила Милана кад је тако љутит на њу. Сад још Зорци морам казати да Бранко за њом лудује. Бадава, кад човек има многогодишњег искуства, то више вреди него све благо на свету.

ПОЈАВА ДРУГА

Панта, Милан и Бранко

БРАНКО

Ухвати Пантију за оџрицу.

Ту сте!

ПАНТА

Ајао! Подераћете ми капут! То је скуп капут, стаје 15 фор. [инти] аустр.[јске] вр.[јдности], а ви га већ, почели дерати; још га нисам ни исплатио.

МИЛАН

Ухвати га за жуцу.

Угушићу вас!

ПАНТА

Гледа их чудноватио.

Но, тај ми се малер још није догодио. Пустите ме, ако Бога знате! (*Пуштају ђа*).

БРАНКО

Сплеткашу!

МИЛАН

Лажове!

ПАНТА

Крсти се и чуди.

Будибог с нама, али ви нисте при чистој свести. Уместо да ме љубе у руку, они ме гушају. Да дивне захвалности!

БРАНКО

Тако?

ПАНТА

Да вам ја нисам отворио очи, ви би још и сад слепи били. Зар вам нисам казао које вас девојке воле? XIX век је незахвалан.

МИЛАН

Дајте оно писмо!

ПАНТА

Вади ђуно хартије.

Ево га!

Даје му.

МИЛАН

Чита брзо.

Брате, ако још једаред будеш тако безобразан, те векслу издаш под мојим именом, Бога ми...

ПАНТА

Испрѓне писмо.

То сам ја писао свом млађем брату, па заборавих га послати. (*За себе.*) Сад бих пуцао на себе! (*Бесно.*) Ево!

Даје му.

МИЛАН

Мумла.
Ово је, извините.
Да Бранку.

БРАНКО

Ту нема ништа!

МИЛАН

Дабогме да нема.

ПАНТА

Нема, да; ту стоји „прстен наш“!

БРАНКО

То сам ја овако разумео, да г. Милан узме Зорку, а ја Милану,
дакле, н а ш прстен.

ПАНТА

А, тако! (*За себе.*) Како је препреден.

МИЛАН

Ухвати Панџу.
А овај овде све је натрашке удесио.

ПАНТА

Гледа их чудноватио.
Господо, овде је сад питање, да ли сте ви луди, или ја?

БРАНКО

Ми нисмо!

ПАНТА

Бранку.
Кога ви волите?

БРАНКО

Милану.

ПАНТА

Милану? (*За себе.*) И Милан то све сасвим хладно слуша. (*Милану.*) А кога ти волиш?

МИЛАН

Никога сада, али сам волео Зорку.

ПАНТА

Зорку? То није могуће!

МИЛАН

Шта се чудите, кô Чивутин на сланину?

ПАНТА

Извините, драга господо, али ви сте побркали појмове. Зорка је она из Суботице (*Бранку.*) ваш род! А Милана је наше дете (*Милану.*), твој род.

МИЛАН

Па знамо ми то и без вас; шта хоћете с тим?

ПАНТА

Бранку.

Нисте ли ви заљубљени у Зорку (*Милану.*) а ти у Милану?

МИЛАН

Кажем: да нисам сад ни у кога заљубљен.

БРАНКО

Ваљда знамо ми у кога смо заљубљени, нећете нас ви учити!

ПАНТА

Сумњиво врти главом.

Јесте ли ви били данас гдегод на пиву? Нешто сте ми збуњени. (*За себе.*) Ови не знају шта говоре.

МИЛАН

Збуњена је ваша глава, па сте збунили и нас, зато ћете сад главом платити.

БРАНКО

Бирајте оруђе!

ПАНТА

Нашто, молим покорно?

МИЛАН

Да се тучемо.

ПАНТА

Па можемо се ми тући и прутовима.

БРАНКО

Прво ћете се са мном тући.

МИЛАН

Не, прво са мном.

ПАНТА

Гледа их.

С вама? (*За себе.*) Нису ми ваљда вране мозак попиле!

МИЛАН

Но, с ким ћете се прво тући?

БРАНКО

Добро, нека он бира.

ПАНТА

Поносићо.

Изабрао сам.

МИЛАН и БРАНКО

С ким?

ПАНТА
Презорно.
Ни с ким!

МИЛАН
То је већ много!

БРАНКО
Дајем вам времена један час.

ПАНТА
То је мало!

МИЛАН
Ја вам дајем два часа.

ПАНТА
И то је мало.

БРАНКО
Па кол'ко би сте ви хтели?

ПАНТА
Пет година.

МИЛАН
Кукавицо!
Тресе ђа.

ПАНТА
Јао, испашће ми плућа.

БРАНКО
За један час бићу ту, идем да спреим пиштоље.
Оде.

МИЛАН
А ја ћу доћи за два часа, ви дотле изаберите оруђе!
Оде.

ПОЈАВА ТРЕЋА

Панта сам

ПАНТА

Нисам знао да ћу са својим многогодишњим искуством тако насести. Шта да радим? (*Замисли се.*) Хај, Панто, Пантелијо, сад си долијао! Ха, знам. Гледаћу да их помирим са девојкама, онда им неће на ум пасти двобој, штавише, можда ће ме од милине пољубити сваки у руку. Морам и са Драгом оно свршити. (*Вади из шпџа њишићољ.*) О, пиштољу празни, ти ћеш сад велику улогу играти. (*Гледа кроз њрозор.*) Ево је иде, главом врти, као да јој је на „дроту“, ⁷ а очима преврће, као да јој, Бож’ прости, кутњак ваде. (*Сћане њраво, а њишићољ сакрије иза леђа.*) Тако!

ПОЈАВА ЧЕТВРТА

Панта и Драга

ДРАГА

Баш добро што вас нађох.

ПАНТА

И мени је особито мило.

Ућре њишићољ на њу.

ДРАГА

Цикне.

Јао!

ПАНТА

Не трпим никакве лирске осећаје.

⁷ Мисли се на дрвеног коња, децију ишрачку.

ДРАГА

Уйлашено.
Господине, шта ћете?

ПАНТА

Овамо рубац!

ДРАГА

Ја ћу викати.

ПАНТА

Викнете ли само, ја ћу пукнути, и ви сте готови!

ДРАГА

Но, па разговарајмо се поштено; али прво изволите пиштољ на сто оставити, јер се јако бојим.

ПАНТА

Бићу тако учтив; ја јако поштујем женски пол. (*Остави пиштољ.*) Дакле, приђимо одговору.

ДРАГА

Сјане пред њега и тако се разговарају да он све измиче, а она се најпреашке примиче к сјолу.
Шта желите?

ПАНТА

Једну маленкост, да ми дате онај злокобни рубац.

ДРАГА

Даћу вам драге воље, али само под једном погодбом.

ПАНТА

Никакве погодбе не трпим.
Пође сјолу.

ДРАГА

Већ је узела дојиле пиштољ.
Хоћете ли пристати?
Упре на њега.

ПАНТА

Клекне.

Милост!

ДРАГА

Аха, сад дрхћете; бојите се је л' те? Ако сад не пристанете, ја пуцам и ви сте готови.

ПАНТА

Изволео сам заборавити да вам кажем, пиштољ је изволео тако слободан бити и себе не напунити.

ДРАГА

Огледа њишићољ.

Ви сте ме хтели уплашити празним пиштољем? (*Осћавља жа на сћо.*) Како сте ме уплашили!

ПАНТА

Усћаје.

Него сте мислили да сам ја тако луд, те ћу пун пиштољ држати у руци и тиме свој живот доводити у опасност?

ДРАГА

Сад без претње, са добром вољом приђимо договору!

ПАНТА

Изволите само говорити!

ДРАГА

Код мене беше Милан и Бранко. Све сам чула, а знам и чији је рубац.

ПАНТА

Тим боље, бар ја ћу штедити речи.

ДРАГА

Ја ћу вам дати рубац онда кад видим и чујем да је г. Младен благословио Милану са Бранком. Ја ћу вам бити у помоћи.

ПАНТА

За себе.

Ова ми иде на руку. (*Гласно.*) Како не бих то урадио.

ДРАГА

Ја ћу опет гледати да помирим Милана са Зорком, ту сам ја крива, а мало и ви.

ПАНТА

То обоје оставите мени!

ДРАГА

Добро. Дакле пристајете?

ПАНТА

Ево руке (*Рукују се.*) Још нешто!

ДРАГА

А шта то?

ПАНТА

Ваш је рубац у Младена.

ДРАГА

У њега? А откуда?

ПАНТА

Ја сам тако слободан био.

Показује да је украо.

ДРАГА

И опет ви!

ПАНТА

Све што је било, све је са мном било, и без мене ништа није било, што је било.

ДРАГА

То опет оставите мени.

ПАНТА

Молим, и без молбе! Сада будите тако добри те ми амо пошашите Милану, а служи реците нека иде по Зорку!

ДРАГА

Добро!

Оге.

ПОЈАВА ПЕТА

Панта и Младен

МЛАДЕН

Шта је?

ПАНТА

Ту је?

МЛАДЕН

Рубац?

ПАНТА

Не, него Драга.

МЛАДЕН

Ја сам већ мислио рубац!

ПАНТА

Ту је и он.

МЛАДЕН

Где је?

ПАНТА

У Драгином шпагу!

МЛАДЕН

Па зар га ниси могао узети или отети?

ПАНТА

Данас нема насиља!

МЛАДЕН

Па шта ћемо сад?

ПАНТА

Она је тако добра, те ће ти га дати сама без отимања.

МЛАДЕН

А кад?

ПАНТА

Када види да си ти Милану благословио са Бранком.

МЛАДЕН

Од тога неће бити ништа.

ПАНТА

Иди у собу па премишљај о томе, јер је врло згодна тема за премишљање. Пази! Ако дâ жени, ти си пропао!

МЛАДЕН

О, проклети рубац.

Oge.

ПОЈАВА ШЕСТА

Панта сам

ПАНТА

Боже милостиви, буди ми само сад у помоћи, извуци ме из ове беде, па ма ме после никад не извукао.

ПОЈАВА СЕДМА

Панта и Милана

МИЛАНА

Јесте ли ме ви звали, чика Панто?

ПАНТА

Ја с мишљу и с персоном.

МИЛАНА

За што сте ме звали?

ПАНТА

Волиш ли ти Бранка?

МИЛАНА

Плаче.

Не волим. Он је мене залудио... па после ми окренуо леђа.

ПАНТА

Себи.

Са овом ћемо лако. (*Гласно.*) Видиш, он тебе јако воли.

МИЛАНА

Брише сузе.

То није истина, он да мене воли, он би дошао к нама, а не би ишао Зорци.

ПАНТА

Мани се тога! Он тебе љуби. Отојич је баш био код мене, па ме молио и кумио да теби кажем како те он јако воли, без тебе не може ни живети.

МИЛАНА

Ви се шалите, чика Панто?

ПАНТА

Незџрайно нежно.

Зар не верујеш чики, он никад не лаже. (*За себе.*) Кад уста не отвори. (*Гласно.*) Зато неће са тобом да говори, што мисли да се ти на њега јако сртиш.

МИЛАНА

Па шта је онда писао Зорци?

ПАНТА

Он је писао Зорци да ће њен прстен с Миланом заједно бити са његовим.

МИЛАНА

Радосно.

Је ли то истина, чика Панто?

ПАНТА

Сушта истина!

МИЛАНА

Заџрли џа, љуби и све џа окреће.

Слатки чика Панто, одмах сам мислила да је забуна, срце ми је све говорило: он тебе воли.

ПАНТА

Заврнућеш ми мозак!

Остави џа.

МИЛАНА

Тако ми је тешко било без њега.

ПАНТА

Но, а сад ће ти лако бити с њим. Иди у ову собу, па кад те зовнем, а ти дођи.

МИЛАНА

Добро.

Оде.

ПОЈАВА ОСМА

Панта сам

ПАНТА

Тако! Са овом сам готов. Кад Бранко дође, послаћу га у ту исту собу, па они ће се већ и сами помирити. Сад још са Зорком! Ту ће ићи теже, зато ћу и масније лагати.

ПОЈАВА ДЕВЕТА

Панта, Зорка и Добрен

ПАНТА

Добар дан желим! (*За себе.*) Да ми је само знати шта ће ту Драгин муж? (*Гласно.*) Врло ми је мило што сте дошли. Особито се радујем.

Пође им на сусрећ.

ДОБРЕН

Ућлашено.

Молим, три корака натраг!

ПАНТА

Молим, немојте се ништа бојати.

ДОБРЕН

Ја се не бојим, али ме је страх.

ЗОРКА

Мој отац!

ПАНТА

Ва-аш отац? (*Гледа их зачуђено.*) Врло ми је мило, особито се радујем.

Рукују се јако.

ДОБРЕН

О, молим. (*За себе.*) Отојич ме гушао, сад пак мало што ми није руку истраго. Ја се бојим ове куће.

ПАНТА

Не можете ни замислити како сам се обрадовао што сам вас упознао. (*За себе.*) Сиромах човек, умало што није настрадао на суху путу.

ЗОРКА

Што су ме звали?

ПАНТА

Драги господине, имао бих са госпођицом насамо неколико речи, па вас учтиво молим да ви дотле изволите бити у побочној соби.

ДОБРЕН

А стојите ли ви добар да ћу жив изићи из те собе?

ПАНТА

Стојим.

ДОБРЕН

За себе.

Бојим се ја ове куће и ових људи.

Оде.

ПОЈАВА ДЕСЕТА

Панта и Зорка

ЗОРКА

Ви сте ме звали?

ПАНТА

Ја с мишљу и с персоном.

ЗОРКА

Па шта хоћете са мном?

ПАНТА

Ви добро знате да ја вас волим, као своје рођено дете.

ЗОРКА

То знам. Најбољи доказ о вашој љубави је тај што сте ми обра-
тили пажњу на несталност Миланову.

ПАНТА

Баш напротив: онда нисам имао право! Зато сам вас и звао, да
вам кажем да оно није истинито.

ЗОРКА

Заиста? Како?

ПАНТА

Милан само вас љуби, искрено и није никад никог љубио осим
вас.

ЗОРКА

Мене љуби?

ПАНТА

Да, вас; што се чудите?

ЗОРКА

Најбоља је сведоцба да ме љуби то што је мог оца избацио
напоље; и од силне љубави мало је што га није удавио.

ПАНТА

То није он био.

ЗОРКА

Није?

ПАНТА

Није, да.

ЗОРКА
Да, ко је?

ПАНТА
Ја.

ЗОРКА
Ви?

Смеје се ђорко.

ПАНТА
Зашто се смејете?

ЗОРКА
Смешно ми је: хоћете силом да узмете на себе његове погрешке.

ПАНТА
Сад ћу вас одмах уверити. (*Оде врати́ма где је Добрен.*) Господине Катићу, молим вас мало!

ПОЈАВА ЈЕДАНАЕСТА
Панта, Зорка и Добрен

ПАНТА
Изволите казати, господине, ко вас је бацио напоље?

ДОБРЕН
Па ви!

ЗОРКА
Зар није Милан?

ДОБРЕН
Па то је Милан!

ПАНТА

Боже сачувај, нисам ја Милан. Ја сам Панта Звекић, најбољи пријатељ ове куће. Извините, што сам спрам вас био онако др-зак. Ја сам мислио да сте ви сасвим неко други, а да сам знао ко сте, верујте не бих вас дирао.

ДОБРЕН

Нисте знали, ко сам?

ПАНТА

Да. Зато вас врло лепо молим, опростите ми! Врло се кајем и јако ми је жао!

ДОБРЕН

Опраштам вам.

Рукују се.

ПАНТА

Хвала! Од данас ћу вам бити најискренији пријатељ.

ДОБРЕН

За себе.

Бојим се ја овог пријатељства.

ПАНТА

Будите сада тако добри, изволите отићи на ваше старо место.

ДОБРЕН

Молим покорно, тамо неко спава на дивану.

ПАНТА

Не бојте се ништа, нека спава, да није сањив, зацело не би спавао.

ДОБРЕН

Знате, ја се не бојим, него ме је само страх. Непрестано бунца и виче: „Дај ми свилени рубац, угушићу те!“ У оном бунилу може скочити, па мене удавити.

ПАНТА

Не бојте се, то је миран човек.

ДОБРЕН

Ради сваке сигурности, изволите се овде у околини налазити;
у случају да повичем у помоћ, да сте ту!

ПАНТА

Ни бриге вас, ту ћу бити.

ДОБРЕН

За себе.

У овој кући имају сви ту луду пасију, да даве живе људе!
Оге.

ПОЈАВА ДВАНАЕСТА

Панта и Зорка

ПАНТА

Дакле, драга Зоро, као што видите, Милан је сасвим невин.

ЗОРКА

То тек није извина!

ПАНТА

Сад видите и сами да вас љуби.

ЗОРКА

Још како ме љуби, види се и по њему! Од силне љубави према мени – изјавио је љубав Драги. (*Подруљиво.*) Наравно, то је он све зато радио што мене воли.

ПАНТА

Збуни се.
То није био он.
На вратима се укаже Дража.

ЗОРКА

Зацело и то је неко други био! Па кажите, ко је?

ПАНТА

Збуњено.
То не могу казати, јер... јер...

ЗОРКА

Јер не можете измислити на кога ћете бацити ту кривицу, је л' те? Но, реците, ко је?

ПАНТА

Не смем вам казати ко је, јер је то велика тајна; само вам толико кажем да то није био Милан.

ПОЈАВА ТРИНАЕСТА

Панта, Зорка и Драга

ДРАГА

Ал' ја смем и ја хоћу да кажем.

ПАНТА

За себе.
Ова је сасвим полудила! Сад смо пропали!
Намигује да ћући.

ДРАГА

Узалуд намигујете! Зато неће да каже, јер је он то био!

ПАНТА

За себе.
Хвала Богу!

ЗОРКА

Чика Панта? Ви сте казали да се дотични зове Милан Рајковић!

ДРАГА

Он ми се тако представио; није смео своје име рећи.

ЗОРКА

Себи.

Ипак је Милан у том невин.

ДРАГА

Зато се јутрос при том приповедању и збунио.

ПАНТА

За себе.

Нисам знао да и женска може имати толико оштроумности.
(*Гласно.*) Сад хтео, не хтео, морам признати, ја сам сам био тај.

ЗОРКА

Смеје се.

Дакле, ви сте тај гавалер?

ПАНТА

Ја, да. (*Намешта се.*) Па шта ми недостаје?

ЗОРКА

Ништа, чика Панто!

ПАНТА

Сада ћете опростити Милану.

ЗОРКА

Још ће рано бити.

ДРАГА

Врло рђаво радите, он је сасвим невин; све је то била забуна.

ПАНТА

Сиромах Милан, како вас воли! Отојич беше ту, па ме је клечећи молио, да кажем вама, ако не ћете бити његова, он ће од туге свиснути.

ЗОРКА

Речи без осећаја не вреде ништа.

ПАНТА

Не осећа, да! Цео се претворио у један велики осећај.

ЗОРКА

Не верујем му.

ПАНТА

Допустите сиротану, нека вас види још једаред, хоће да иде из Сомбора!

ЗОРКА

Зашто?

ПАНТА

Са ђајосом.

Неће да живи у оном месту, где је сахранио сву своју наду, сву своју радост и сву своју срећу!

ДРАГА

Зар имате срца сад да га одбијете, кад вас тако силно љуби?

ЗОРКА

За себе.

Хоћу да се мало намучи, нека му буде постојаност чвршћа.
(Гласно.) Жао ме је, ал' не могу!

ПАНТА

За себе.

Види се, воли га, али хоће да је он моли. О, поноситости женска, да си проклета!

ДРАГА

Сиромах Милан!

ПАНТА

За себе.

Сада ће попустити. (*Гласно и жалосџивим ѓласом.*) И не можете му опростити? Сиромах. *Уздахне врло јако.*

ЗОРКА

Са вайџром, брзо.

Зашто сте рекли то тако жалосно? Шта је с њиме?

ПАНТА

За себе.

Још један јуриш. (*Гласно.*) Он се данас уби...

ЗОРКА

Ах!

Падне на Драџу.

ДРАГА

Зорка, жив је, не бојте се!

ЗОРКА

Брзо устџане, намешџа се да иде.

Где је? Говорите! Хођу да га видим.

ПАНТА

Лакше, роде! Допустите ми да довршим започету реченицу. Он се данас хтео убити, али ја сам изволео бити тако паметан од тога га сачувати. (*Узима џишиџољ са сџола.*) Ево му пиштоља! Обеђао ми да ће још данас чекати, па ако му не опростите, тада ће се заиста убити. (*За себе.*) Дивна досетка!

ДРАГА

На вашу душу грех! (*За себе.*) Ала тај уме лагати!

ЗОРКА

Опраштам му, кажите му, чика Панто, да му све опраштам, разумете ли, све.

ДРАГА

Тако, сад паметно радите.

ПАНТА

Све ћу ја већ то урадити! Изволите ући у ову собу, па кад вас зовнем, а ви уђите!

ЗОРКА

Добро! Само му кажите да му опраштам. (*Пође, али се врати.*) Кажите му да га волим. Немојте заборавити!

ПАНТА

Нећу!

Драга и Зорка оду.

ПОЈАВА ЧЕТРНАЕСТА

Панта сам

ПАНТА

Врло вешта лаж. Шта уради мој један уздах. Али и беше уздах! Умало што није пала и Драга и Зорка. Иконе се већ почеле дрмати. (*Смеје се.*) Женске што су уображене, то више нема. Она мисли, жалосна јој мајка, да ће човек са здравим мозгом тако луд бити и за њену се љубав убити! Бадава, женске имају велику силу уображења. Ја, наприлику, не могу ни замислити да се каква лепа, млада девојка за моју љубав убије, а оне одмах верују и већ виде свог драгог где се пуши у крви, а њему сиротану ни на крај памети. (*Гледа часовник.*) Још пет минути, па први двобој долази; сада ћемо већ лакше.

ПОЈАВА ПЕТНАЕСТА

Панта и Бранко

БРАНКО

Јесте ли спремни за двобој?

ПАНТА

Сасвим. Само пре него што испустим своју грешну душу, хоћу једну тајну да вам исповедам.

БРАНКО

А шта то?

ПАНТА

Ту је била Милана.

БРАНКО

Збуњено.

Шта се то мене тиче?

ПАНТА

Пала ми на груди сиротица, па је ове мушке груди оросила сребрним сузама.

БРАНКО

Шта хоћете са тиме?

ПАНТА

Чућете већ! Кроз она мала румена усташца откриће љубав млађану. Наравно не да мене љуби, него вас. Морам вам разјаснити, да не посумњате што на мене.

БРАНКО

Немојте мноме шалу збијати!

ПАНТА

Извините, ал' ја овде нисам опћи пајац! Говорим вам најозбиљније.

БРАНКО

Заиста се не шалите?

ПАНТА

Истина права, тако ми Бог помогао!

БРАНКО

Ако лажете, убићу вас као пса!

ПАНТА

Можете, могу вам написати одмах писмену дозволу.

БРАНКО

Шеће се узбуђено.

Па где је?

ПАНТА

Отишла је некуд. (*За себе.*) Овај је одмах готов на помирење, као баба на даћу. Сад ћу га послати Милани. (*Гласно.*) Изволи-те ме причекати у овој соби, одмах ћу доћи.

БРАНКО

Могу вас и овде дочекати.

ПАНТА

Не волим да нас когод узнемирује, овуда свако пролази.

БРАНКО

Имате право.

Оде.

ПОЈАВА ШЕСНАЕСТА

Панта сам

ПАНТА

Ово је добро испало за руком. Како ћу, Боже, са Миланом? Оно је човек упоран, жесток, а ово благ; и онај пази јако на мушко достојанство. Ево га већ иде, чисто се бојим!

ПОЈАВА СЕДАМНАЕСТА

Панта и Милан

МИЛАН

Јесте ли изабрали оруђе?

ПАНТА

Јесам.

МИЛАН

Дакле, чиме ћемо се борити?

ПАНТА

Топовима! Ти ћеш узети један топ, а ја један. Растојање три ко-
рака. Уједаред ћемо палити и уједаред ћемо се обоје изврнути.
Милина ће бити погледати нас како се праћакамо.

МИЛАН

Не шалите се са мном!

ПАНТА

Хоћу са шалом и да издахнем.

МИЛАН

Љућичићо.

Говорите озбиљно!

ПАНТА

Добро. Хоћу прво нешто да ти кажем.

МИЛАН

А шта то?

ПАНТА

Овде је била Зорка.

МИЛАН

То се мене ништа не тиче.

ПАНТА

За себе.

Овде ћу масније лагати. (*Гласно.*) Она тебе још љуби.

МИЛАН

Ни речи о том!

ПАНТА

Гине за тобом! Клекла је преда мном, па ме братимила свetim Макаријем, да се смиљујеш на њу и да је примиш у своје наручје.

МИЛАН

Не шалите се са мном!

ПАНТА

Дајем ти своју поштену реч, ту је била. Ослабила је од јутрос јако, бар је за десет дека лакша.

МИЛАН

Не верујем више женскимa.

ПАНТА

Рђаво радиш.

МИЛАН

Ви сте пре казали да паметно радим.

ПАНТА

Сад сам увидео своју погрешку.

МИЛАН

Ја јој не верујем ипак.

ПАНТА

Казала је да ће учинити крај своме животу.

МИЛАН

Збуњено.

То је лаж!

ПАНТА

Исуса ми!

МИЛАН

Не верујем!

Шеће се узнемирено.

ПАНТА

Ево пиштоља. Једва сам отео од ње. (*Показује.*) Ваљда ниси савим без срца; она те тако љуби, заслужила је да јој опростиш. Нећеш се после кајати и знам да ћеш ме после благосиљати.

МИЛАН

Ја чисто сумњам. Не знам ни сâм шта да радим. Добро, промислићу се.

ПАНТА

Хај', промишљај, ја идем мало напоље. (*За себе.*) Сада ћу само послати Зорку. Казаћу јој да је отац зове.

Оде.

ПОЈАВА ОСАМНАЕСТА

Милан сам

МИЛАН

Ако је истина да ме љуби, зашто јој не бих опростио? Макар да се клоним ње и избегавам је, срце ми каже: љубим је, и то силно је љубим! Није лако одрећи се онога кога љубимо, коме смо се заветовали посветити цео свој живот. Управо, није ништа велико ни скривила.

ПОЈАВА ДЕВЕТНАЕСТА

Милан и Зорка

ЗОРКА

Улази брзо у собу, кад види Милана, збуну се.

Ја... ја ... сам изгубила... овде...

Тражи.

МИЛАН

Ја сам видео, ту је било на столици...

Траже обоје. При шражењу се све погледају, док им се једном погледа не срећеше. Обоје се збуне још већма и сћану немо један према другом.

МИЛАН

Ви се Зорка срдите на мене?

ЗОРКА

Ја, не, него можда ви.

МИЛАН

Молим, ви се срдите.

ЗОРКА

Ја бих рекла да се ви срдите.

МИЛАН

Ја се ни најмање не срдим.

ЗОРКА

Ни ја.

Оборе очи и погледају се.

МИЛАН

Зорка!

ЗОРКА

Милане!

Загрле се. Чује се Добренев глас: Упомоћ!

МИЛАН

Шта је то?
Пусиће се.

ЗОРКА

Не знам.

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТА

Зорка, Милан, Панта, Драга и Младен

ПАНТА

Уиџрчи.
Тај је већ почео!
Дође до враџа, али Младен и Добрен су већ изишли.
Младен жуша Добрена.

ДОБРЕН

Помоћ! Убице!

МЛАДЕН

Овамо рубац!

ЗОРКА

Чика Младене, шта радите?

ПАНТА

Расџавља их.
Мир, Младене; не прави грају!

ДОБРЕН

Јесам ли ја казао да ме је страх! Овде сви имају ту луду пасију
да даве људе.

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ПРВА
Зорка, Милан, Панта, Добрен, Младен, Бојана,
Драга, Милана и Бранко

БОЈАНА

Шта је то? Каква је то вика?

ПАНТА

Ништа. Мала забуна.

МИЛАНА, БРАНКО и ДРАГА

Улазе.

Шта је то?

ПАНТА

Ништа. (*Младен показује Добрена.*) То је Катић из Суботице!

МЛАДЕН

Зачуђено.

Катић? Зар то није Драгин муж?

ПАНТА

Није.

МЛАДЕН

Па што си ми казао да је Драгин муж?

ПАНТА

И ја сам мислио. (*Представља их.*) Господин Добрен Катић –
Младен Љубић.

ДОБРЕН

Ви сте Љубић?

МЛАДЕН

О, драги Катићу!

Грле се.

ДОБРЕН

За себе.

Отојич ме давио, сад ме грли; после ће ме опет давити. Ја се бојим ових људи!

МЛАДЕН

Извините, ја сам мислио ви сте сасвим неко други.

ДОБРЕН

И ви сте то мислили?

МЛАДЕН

Да.

ДОБРЕН

За себе.

Од сад, чим уђем у чију страну кућу, одмах ћу још са врата викати: људи, ја сам Добрен Катић!

ДРАГА

Панџи.

Почните одмах, сад је најзгоднији тренутак.

ПАНТА

Добро.

МЛАДЕН

Види у Драге рубац, који дружи не виде; за себе.

Јао, рубац!

ПАНТА

Младену.

Видиш ли у ње је рубац? Она може сад с тобом радити шта хоће. Ако каже жени све, жена ће плакати и унесрећи ћеш је, овде ћеш се осрамотити пред свима, а цео ће те град исмејати.

МЛАДЕН

Па шта да радим?

ПАНТА

Мораш пристати да Бранко узме Милану.

МЛАДЕН

То нећу никад! (*Види рубац.*) Проклети рубац!

ПАНТА

Пази, Младене, да не прођеш зло. Кад се деца воле, нека се и узму.

МЛАДЕН

Види рубац.

Но, не браним, само ме извуци из ове беде!

БОЈАНА

Панџи.

Шта се ви то разговарате?

ПАНТА

Вама ће користити овај разговор. Знам да ћете се обрадовати.

БОЈАНА

Ви да радите у моју корист? Доста ми је вашег!

ПАНТА

Вере ми, истина је. Немојте ме држати за рђавог. Напоследак, одмах ћете се уверити. (*Свима.*) Сада сам се баш разговарао с Младеном и са Бојаном, они пристају и врло се радују, што ће им Милану узети Бранко.

МИЛАНА

Збиља?

БРАНКО

Младену.

Господине, како да вам захвалим?

МЛАДЕН

Збуњено.

Ја то не... (*Види рубац.*) Јао, рубац!

ДРАГА

Господин ће на сваки начин пристати, јер иначе би (*Показује му рубац и наставља.*) уништио срећу своје кћери, а он то неће.

ПАНТА

Да богме да неће.

БОЈАНА

Нежно.

Је ли, душо, да пристајеш?

ДРАГА

Знала сам да сте племенити.

БОЈАНА

Хвала, Младене!

МИЛАНА

Слатки оче! (*Пољуби ђа.*) Сад вас сто пута већма волим.

БРАНКО

Хвала вам, господине!

Пољуби ђа.

БОЈАНА

Панићи.

Нисам ни мислила да ћете изградити.

ПАНТА

Чекајте само још мало, још нисам готов.

Разговара се с њом.

МЛАДЕН

За себе.

Само да се извучем из ове беде, никад више се нећу ником удварати.

ДРАГА

Извади рубац.

У свом сам шпагу нашла некакав туђ рубац. Зацело сам се с ким променила.

МЛАДЕН

То је мој рубац!

ДРАГА

На сваки се начин онда мој рубац налази код вас?

МЛАДЕН

Овде је.

Мењају се.

БОЈАНА

За себе.

Како сам луда била, већ сам помислила да је добио од кога.

ДРАГА

Младену.

Не бојте се, ником ни речи, док сам жива.

МЛАДЕН

Врло ћу вам бити захвалан.

ДРАГА

Сада ми баш рече твој муж, како си почела о њему сумњати. Немаш право, драга Бојано. Он само тебе љуби и за тебе живи; никад не треба да посумњаш у њега!

БОЈАНА

Драги Младене, опрости ми!

Загърли ља.

МЛАДЕН

Ти си ми све благо.

ПАНТА

Молим, имамо још један пар заљубљеника.

ДРАГА

Да, још један пар вереника!

ДОБРЕН

А ко то?

ПАНТА

Зорка и Милан.

МЛАДЕН

Е, па живели младенци!

ДОБРЕН

Да сте благословени.

Љубе ђа.

ПАНТА

Више се никад нећу уздати у своје многогодишње искуство.

[ЗАВЕСА]

КРИТИЧКЕ НАПОМЕНЕ

ПОСЕБНЕ НАПОМЕНЕ

У штампаном примерку комедије *Свилени рубач* нема већих грешака, односно не уочава се да недостаје неки део текста (реплике, дидаскалија). Запажа се понека словна грешка, на једном месту омашком је исписан погрешан облик глагола, што сам исправио и ставио у приређивачку угласту заграду []. Како год било, могао сам се ослонити само на тај једини извор и узети га за основни текст.

Ретке интервенције, обележене угластим приређивачким заградама, тичу се на једном месту извесно штампарске грешке (*немам* → *немаш*).

ПАНТА

Сад се [немаш] ничега бојати. Ствар је свршена.

На први поглед, употребљени/исписани облик глагола у првом лицу: *Сад се немам чеџа бојати* не указује да је реч о грешки, јер и Панта страхује за свог покровитеља Младена. Међутим, у контексту целе те ситуације, као и радње, акценат је на Младеновом страху да жена не открије његово неверство, што би могао поткрепити тај рубач. Панта му саопштава да је дошао до тог материјалног доказа и жели да умири Младена, зато је извесније да је посреди штампарска грешка.

У ред словослагачких пропуста иде и изостављање појединих делова реченице (помоћни глагол, везник). Један од несумњиво испуштених облика јесте и везик *да*, у Младеновој реплици када покушава да Драгин рубач представи као свој: *Видиш ваљда [да] је мој, ниси ваљда ћорава*.

Са текстолошког становишта проблематичније је друго место, кад Милана коментарише Младенову пометеност након епизоде са непознатом дамом на шеталишту. У њеној реплици изостаје помоћни глагол *је*: *Ойџац [je] као уџучен*. Милана тај коментар упућује мајци Бојани, не у облику говора *за себе*, где би таква конструкција још и могла синтаксички опстати. Опрезности ради, зато сам тај додати део / помоћни глагол ставио/обележио приређивачком заградом.

Треба указати и на још једно место када се даје први опис Драге у дидаскалији. После описа начина говора следи облик глагола у прошлом времену: *Кокеџно, џако је увек џоворила*. Такав приповедачки манир не запажа се у осталом делу текста, те се може узети као штампарска или можда ауторова погрешка. Свакако се желело нагласити да је Драга заводница, кокета и да стално говори мазно. Због тога сам тај облик глагола изменио и ставио у приређивачку заграду: *Кокеџно, џако [увек џовори]*.

Насупрот овоме, чита је штампарска грешка у погрешној употреби негације, и само ту интервенцију нисам обележио приређивачком заградом. Реч је о Милановој реплици када храбри, теши Милану уверавајући је да ће се ипак удати за свог Бранка. У књизи његова реплика гласи у облику негације: *Ни бриџе џе. Ти нећеш џоћи за Бранка*. Јасно је да такав облик глагола значењски не одговара претходним ни каснијим репликама, па сам у складу са тим унео промену.

Борђошки није на крају чинова исписао ознаку завршетка (завеса), ако је то и била његова одлука (можда штампара, издавача), а наместо тога налази се врста вињете. Зато сам додао у угластим приређивачким заградама тај важни део епилога сваког чина и комедије на њеном завршетку.

Нешто више треба рећи о графичком распоређивању/уређивању репличког и дидаскалијског текста. У ауторовој књизи дидаскалијски текст дат је мањим слогом, ван курзива. Када је дидаскалија унутар реплике лика, текст у загради претежније је исписан великим почетним словом, а на његовом завршетку је стављана тачка, што је у складу са правописом, јер је тај секундарни текст независан од репличког. Персоналне

дидаскалије, односно описи радње који непосредно претходе говору лика такође су стављане у заграде, и исписиване/штампане једноредно, што је овом приликом измењено.

У ауторовој књизи, реплички и дидаскалијски текст распоређен је једноредно: У ауторовој књизи, реплички и дидаскалији текст распоређен је једноредно: име лика, па тачка (не двотачка како би се очекивало), затим реплика, а дидаскалије мањим слогом, у заградама, извесно ради уштеде простора. Како сам истакао у уводном поглављу *О изгању*, приређивачке интервенције су видније у уређивању текста, односно исписивању дидаскалија и реплика. Дидаскалије које су остале ван репличког текста, нисам дао у заградама, већ такође издвојено, у курзиву.

Према томе, овом приликом име лика дато је на средини странице, реплика у новом реду, а дидаскалије за једно место увучене у новом реду, у курзиву, изван заграде. Дидаскалије унутар реплика задржао сам између заграда и пребацио у курзив. Нисам мењао оне ретке примере када је уз издвојено име лика у дидаскалији исписана његова радња.

Александар Пејчић

ПРАВОПИС: СТИЛСКО-ЈЕЗИЧКЕ ОСОБЕНОСТИ

Интервенције у правопису и језику Борђошкове комедије су минималне, што може створити утисак да он није грешио у том погледу. Ангажовање лектора, пре или током штампања није било уобичајено крајем 19. века, ни касније, што не значи да се Борђошки није обратио за помоћ. С обзиром на његово образовање, било би необично да је правио крупне грешке.

Упадљиво је да је Борђошки брижљиво бирао лексеме којима ће карактерно, друштвено и образовно обележити своје ликове, а истовремено се трудећи да негује српски језик на Вуковим основама. Веома су ретки архаизми, туђице, али је зато приметан удео тзв. вишег стила, у обраћању ликова, приликом упознавања (*С ким имам часџ?* и сл.), што није само део културе општења у војвођанској средини тога доба него и утицај лектире коју је читао, и несумњиво педагошких назора које је неговао.

Веома ретке словне грешке указују на то да је пре штампања текст провераван, извесније од стране аутора него коректора (*Малана* → *Милана*)⁸. У том смислу се могу тумачити поједини примери када је дидаскалијски текст унутар заграде започет малим почетним словом или они још ређи примери када изостаје тачка на крају дидаскалије. Оно што се не може узети као евентуална штампарска грешка, јесте то да се често наилази на примере када је уместо тачке на крају дидаскалије, која је унутар репличког текста, Борђошки стављао двотачку унутар заграде.

⁸ Примери приређивачких измена дати су курзивно у овом поглављу.

У складу са тадашњим правописним начелима, стављао је тачку и на крају исписа појаве. Почесто изостаје упитник на крају реченице такве интонације, наместо чега је само тачка, па сам и то морао да исправим, јер се тиме у појединим ситуацијама утиче на значење реплика.

Модалне речи је ретко одвајао запетама, такође ни зависноупитне реченице на почетку сложене није делио запетом, али је делио обично временске реченице запетом када се оне налазе на крају зависносложене (*Једва чекам час, кад ћеш се назвајти мојом*). Ни вокатив није доследно обележен запетама када се налази унутар реченице. Није користио апостроф код испуштених гласова (*ишаким, ал*). Све те случајеве усагласио сам са важећом нормом.

Борђошки је, следећи тадашњу норму, одвојено писао речце (међу тим → *међуџим*, за цело → *зацело*, на против → *најроџив*), прилоге (на поље → *најпоље*, од куд → *оџкуд*, ни мало → *нимало*, у јутру → *ујуџру*, у једанпут → *уједанџи*, од како → *оџкако*), поједине заменице (за што → *заџто*), и њих сам такође усагласио са савременом нормом.

Често је користио скраћенице за писање монете. Такође и римске и арапске бројеве није писао словима. На једном месту реченицу почиње римском цифром, то нисам дирао.

Понеки страни израз он је стављао под наводнике, што је била списатељска пракса, све до међуратног периода, ни то овом приликом нисам дирао.

Паузу у говору ликова, као и прекид говора упадицом другог лика, обележавао је трима тачкама, па сам то задржао.

Језик ликова нисам исправљао (неправилни облици речи), поготово не говор Панте, јер се мора очувати језик и стил ликова, такође и писца.

Александар Пејчић

ТЕАТРОГРАФИЈА

Комедија *Свилени рубац* Божидача Борђошког први пут је изведена крајем 1889, у Кикинди, у аматерском позоришту. Нажалост, веома је мало сачуваних података о тим ретким поставкама и извођењима.

После праизведбе, комедија је постављена у Српском народном позоришту 25. фебруара 1890, у режији чувеног глумца Пере Добриновића, који је и наступио у кључној улози Панте Звекића. У ретким театролошким записима наводи се да је премијера била нешто касније, 17. фебруара, по старом календару. Међутим, на основу сачуваних новинских најава и извештаја, ипак је изведена 13. фебруара. (Аноним 1890: 2)

Ретки критички осврти били су веома неповољни, не толико по режију и игру глумаца, колико у оцени текста. Замерено је на неубедљивом расплету, недовољној психолошкој изнијансираности и тривијалном хумору. Разлози за овакво негативно вредновање леже у томе што је, закључује се посредно, Добриновић *Свилени рубац* поставио као реалистичку комедију. Није запазио њену поетичку основу која је ближа класичној комедији, староримске врсте, и водвиљу, што све захтева другачији сценски приступ у игри глумаца. У тексту наглашени елементи театралности, као и концепција ликова заснована више на типизацији, а не на индивидуалној профилизацији у реалистичком сценском тумачењу, дају друге уметничке резултате, па је зато неуспех био неминован.

*
* *
*

Сцена, место: Српско народно позориште, Нови Сад

Редитељ: Пера Добриновић

Сценограф: /

Премијера: 25. фебруар 1890.

Улоге: Младен Љубић – Андрија Лукић, Бојана – Тинка Лукић, Милана – Милица Марковић, Милан Рајковић – Веља Миљковић, Добрен Катић – Коста Васиљевић, Зорка – Савка Миљковић, Бранко Рајић – Михаило Димитријевић, Панта Звекић – Пера Добриновић и Драга Лакић – Сара Бакаловић.

Није репризно извођена.

*
* *

Након тога представа је играна у дилетантским дружинама, у хуманитарне сврхе. Следеће извођење било је у Кикинди, 4. марта 1890. године у оквиру добротворне забаве Женске задруге. Нема података како је представа примљена. На основу новинских извештаја сазнаје се и да је извођена у Учитељској школи пригодним поводима, за време док је Борђошки предавао у Карловцима. Поузданији је извештај *Босанско-херцеговачког Источнока* да је изведена крајем 1896. године у Сарајеву. Играна је у оквиру програма Српског православно црквеног певачког друштва *Слоџа*, 31. децембра, и одлично је примљена од публике. (Аноним 1897: 36) У том извештају нема ближих обавештења о представи (редитељ, глумачки ансамбл).

Других података о Борђошковом сценском првенцу нема, тачније нису сачувани.

Александар Пејчић

ПОГОВОР

ЖИВОТНИ И КЊИЖЕВНИ ПУТ БОЖИДАРА БОРЋОШКОГ (1867–1922)

Божидар Борћошки, драмски писац, песник, професор, педагог, рођен је у Силбашу 7/20. јануара 1867. године. Потиче из угледне свештеничке породице. Његов отац Младен био је свештеник у Цркви Светог Јована Претече и професор веронауке у Сомбору, где је у звању катихете предавао у учитељској школи (препарандији). Објавио је књиге, тј. уџбенике: *Црквено ђравило* (Сомбор 1888) и *Летџојис сомборске Цркве Свејџођ Јована Претјече* (1890). Уједно је писао чланке из педагогије и веронауке, и најчешће објављивао у *Школском листу*. Извесно је да је посредно утицао на коначни избор животног позива свога сина Божидара, који није наставио свештеничку традицију.

Најранији записи о свештеничкој породици Борћошки говоре да она потиче са Косова и Метохије. Након Велике сеобе населили су се у месту крај Тисе, у близини Чаруга, које се звало Борћош (пусто, празно), отуда и њихово презиме. Одатле су се преселили у село Даутово, код Сомбора, па потом, у 18. веку, у село Станишић. Најстарији забележени предак био је веома угледи свештеник Георгије Борћошки, који је, према породичном предању, чувао препис *Душановођ Законаика* поневши га у збегу са Косова и Метохије. Овај ретки и вредни културни споменик, данас познат под називом *Борћошкођа ѓрејис*, пренешен је са генерације на генерацију свештеника у

породици Борђошки, од Георгија до његовог сина Арона, унука Аврама, па до праунука Младена, оца Божицара Борђошког. Рукопис је потом чувао Божицар, и у наслеђе оставио свом сину Лазару, који га је предао 1949. године Рукописном одељењу Матице српске.

О Божицару Борђошком није остало много биографских података, о њему као књижевнику ретко је писано, чак и у историјама позоришта, позоришним студијама. Значајно је то што га је у своју *Историју српске књижевности* уврстио Јован Грчић. Једини засебни записи су они у књигама о *Знамениитим Сомборцима* (Стеван Васиљевић), *Српске духовне веришкале* (Небојша Кузмановић) и у *Српском биографском речнику* (Горана Раичевић). Више је података остало забележено у периодици – вестима, огласима, разним чланцима писаним различитим поводима, у којима се наилази на понека обавештења.

Основну школу завршио је у Силбашу, у Бачкој, 1882, а потом је уписао гимназију у некадашњем Варшашељу (данас Ходмезевашаршељ), граду у Мађарској, у Чунгарској жупанији. Након гимназије, најпре је 1886. године уписао студије технике у Пешти, смер математика и природне науке, али после треће године прелази 1889. на студије педагогије у Лајпциг. Ту две године похађа предавања чувеног оснивача експерименталне педагогије Ернеста Мојмана. Дипломирао је ипак на Вишој педагошкој школи у Пешти 1894. године положивши испите из педагогије и математике, те је стекао диплому наставника више и грађанске школе. Са том дипломом започео је наставничку каријеру.

Службовање је почео 1895, у српској Учитељској школи, у Карловцу, прво као суплент (приправник). За редовног професора изабран је крајем маја 1897. Ту је остао све до 1904. године када је добио место професора и управитеља Учитељске школе у Сомбору. Управник је био у два наврата, најпре од 1904. до 1907, па поново од 1909. до 1910.

Виша учитељска школа је, после неколико сличних покушаја, подељена 1910. године на мушку и женску. Борђошки се определио да предаје у Женској учитељској школи, све до

пензионисања 1920. У њој је основао психолошко-педагошку лабораторију, која се сматра првом таквом у српској просветној пракси.

Током педагошке каријере предавао је више предмета: педагогију, психологију, дидактику и методику. Веома су уважавани његов педагошки рад и теоријски прилози.

Још док је предавао у Карловцима, упознао се и убрзо оженио почетком 1901. године Десанком Мркшић, родом из Глине. У браку са њом добио је кћер и сина.

Борђошки је једно време био и главни уредник чувеног *Школског листића* (1909–1910), најстаријег српског педагошког листа.

Такође је био истакнути члан Радикалне странке за Војводину. Политички противници, као и други суграђани, осуђивали су га што није своју кћер уписао у српску учитељску школу већ у Мађарску, 1910. Било је позива упућених Јаши Томићу да га због тога искључи из Радикалне странке. У том Борђошковом чину видели су пример издајства, одсуство родољубља и недоследности у ставовима.

По одласку у пензију, повлачи се из јавног живота; учествује понекад на јавним свечаностима. Две године након пензионисања преминуо је у Сомбору, 8. априла 1922.

*
* *

Књижевношћу је почео да се бави веома рано. Као ученик штампао је поезију у познатом часопису *Голуб*, зна се такође да је песме објављивао и у *Школском листићу*. По свој прилици као драмски писац јавио се најпре драмом у три чина *Освојење Сјужа*, писаном у стиху; први пут ју је објавио у *Голубу* 1885. За друго издање наводи се да га је штампао у *Школском листићу* 1889. године, међутим, нисам је пронашао у сачуваним бројевима.

Међу песмама истичу се оне које је посветио својим пријатељима Светомиру и Милану Вукићевићу, рано преминулим школским друговима. Песму посвећену Светомиру Вукићевићу штампао је у *Голубу* 1884. године, а Милану

Вукићевићу у *Школском листу* 1889. У Голубу су изашле и две његове поеме, које вреди истаћи, *Полудела* и *Певачица*, писане у романтичарском духу.

Комедију *Свилени рубац* поднео је на конкурс Матице српске 1888, и за њу добио награду. Праизведба је била у Кикинди 1889, у извођењу дилетантске дружине; потом је постављена у Српском народном позоришту 1890.

Борђошки се од 1891. готово повлачи из књижевног живота. Кад се запослио као учитељ, 1895, окреће се стручној литератури; пише чланке из педагогије, психологије и методике наставе. Са стицањем предавачког искуства, ширењем свог образовања, Борђошки почиње да ствара и замашније истраживачке радове. Објављује у Сремским Карловцима, 1914, стручну монографију *Упознавање телесног живота у вези са телесним васпитањем*, на више од 190 страница.

Борђошки се огледао и као теоретичар драме. Рукопис *Теорија комедије* поднео је Матици српској 1890, али он због негативне оцене рецензента, иначе професора математике и физике (!) Стевана Миловука, није штампан. Тај рукопис иде у ред пионирских радова српске критичке и теоријске мисли о комедији, и потребно је да га прочита и ваљано оцени стручњак. Рукопис се чува у архиви Матице српске.

Био је члан омладинских дружина, у Карловцима и у Сомбору; најактивнији у Књижевном друштву „Коло младих Срба“.

КОМИКА СВАКОДНЕВИЦЕ: *СВИЛЕНИ РУБАЦ*

Божидар Борђошки је комедију *Свилени рубац* написао веома млад, са непуне двадесет две године. Рукопис је поднео на конкурс Матице српске, под шифром „Невен“, на коме је и освојио награду од сто форинти из Фонда Јована Наке. Том приликом изречене похвале од угледних рецензената Милана Савића и Јована Грчића нису имале значајнијег утицаја на касније вредновање Борђошковог првенца. Поготово после

веома негативне оцене, такође утицајног, критичара *Кола* Данила А. Живаљевића када је књига изашла из штампе.

Комедија је чешће постављана на сценама дилетантских дружина, путујућих позоришта, затим и на школским сценама, пригодним поводима, а само једном у Српском народном позоришту. Чини се неоправдано.

Матичин угледни рецензент, и у своје време уважени драмски писац, посебно као комедиограф, Милан Савић се веома похвално изразио о Борђошкој комедији предвиђајући јој успех на позорници „са које тек мора од великог утицаја бити“ (Савић 1899: 170). Савић је чак био мишљења да је реч о рутираним писцу, никако почетнику, одајући му признање у извођењу расплета радње (Савић 1899: 171). Истог мишљења био је и други рецензент, угледни критичар и књижевни историчар Јован Грчић (Грчић 1899: 171).

Да је наставио са књижевним радом, Борђошки је могао бити достојни наследник Косте Трифковића. Одмах треба истаћи да он није његов епигон већ самосвојни аутор. Сродности се уочавају у театрализацији обичних свакодневних ситуација из породичног, грађанског живота Сомбора. Избор већине ликова из средњег и вишег слоја ишао је у правцу стварања српске салонске комедије и приказу култивисанијег, пристojнијег света, карактеристичног за војвођанску средину тога доба, у односу на културалне светове српских драматичара из Кнежевине, потом Краљевине Србије.

*
* *

Већим делом *Свилени рубац* се наслања на класичну комедиографску традицију у избору комичких типова, комичких средстава и драмској техници (сплеткарош, наивни љубавник, заводница, љубоморна жена; исповедни монолози, *Њовор за себе*, најавна радња у монологу, јединство места и радње), а с друге стране, она се поетички усмерава ка протореалистичкој комедији, у начину карактеролошке набоградње типова/ликова, покренутим темама (социјалне разлике, еманципација жена), при чему се Борђошки у погледу драмских решења угледа и на

француске комедиографе свога доба, који су устоличили добро скројен комад (техника монтаже ситуација и односа, техника домина у ситуационом току, водвиљски спирални заплет).

У комедији су уочљиве и интертекстуалне везе са Шекспировом трагедијом *Оћело* и Молијеровим *Тартифом*. Борђошки се успешно поиграо мотивом рупца, као знаком неверства, уз висок ниво учешћа у радњи типа сплеткароша који уређује, као гост-домаћин, породичне односе.

Театрализују се типичан брачни живот и љубав младих којима се противе родитељи. Свевремена тема, нарочито у комедиографији, оставља простор писцима да посредно проговоре и о свом времену, друштвеним и културним приликама. Тако се у Борђошкој комедији у концептуализацији ликова, њиховим радњама, пре свега у откривању њихових животних погледа и вредносних система, упознајемо са водећим идејама тог доба у војвођанској средини: социјализмом и еманципацијом жена. Тим друштвеним и културалним питањима Борђошки је хтео да осенчи извесну кризу тадашњег грађанства.

*
* *

Борђошки фокализује сложену радњу (два заплета) са централним ликом (готован Панта Звекић) који прелази наизменично из позиције сплеткароша у позицију помоћника (фигуре коректора и интриганта у међуструктури заплета),⁹ карактеристично за римске и ренесансне комедије са агилним слугама. Настојећи да помогне Младену, доводи га у већу неприлику (узео погрешан рубца), такође и закомпликује априорним судом и љубавне односе два млада пара у другом заплету (ствара псеудотроуглове, подстиче љубомору). [Пејчић 2016: 102]

Драмска прича није пренасељена догађајима иако се временски нешто даље простире у прошлост ликова (друговање и девовање Бојане и Драге, познанство и заљубљивање

⁹ О структури заплета, његовим фигурама, видети Пејчић 2019: 137–178.

Бранка и Милане, Милана и Зорке, уговарање веридбе Младена, Пантин претходни живот).

Предрадње су, као и делови драмске приче који обухватају раније догађаје, сведене на минимум. Фокализација заплетта групише догађаје ситуационог потенцијала, који се каузално развијају. Амбијенталне ситуације нису пука илустрација средине, особина и односа ликова, већ су уклопљене у развој заплетта. (Пејчић 2019: 199)

Борђошки се служи само најнужнијим информацијама неопходним за ситуациони развој. Насупрот добро осмишљеној драмској причи/фабули, присутни су проблеми у сижејној организацији, у фокализацији сценске и скривене радње. Он неретко користи форму монолога да би најавио и објаснио ситуациони ток. Такво драматуршко опредељење разумљиво је с обзиром на концептуализацију (комички тип интриганта) и карактеризацију лика паразита Панте Звекића.

Фокализована су два заплетта, при чему је радња отворена споредним заплетом, заснованом на монтажном поступку (Младен Љубић се удварао на корзоу Драгој, код које је остао његов рубац не знајући да је она пријатељица из младости његове жене Бојане) а комичка напетост од директне експозиције усмеравана је у правцу ишчекивања љубоморног и ратоборног мужа. Поигравање мотивом случајности, у монтажи односа и сусрета ликова, постаје основа проблемске ситуације.

У структурирању овог заплетта Борђошки се користи типичном радњом у љубавним заплетима (покушај скривања доказа неверства). Она се рачва у два правца – додати свилени рубац, сакрити од жене покушај прелјубе, а потом, кад Бојана наслуди да је муж вара (у рукама му спази женски рубац), радња се креће ка скривању и побијању доказа.

Главни заплет покреће се од 6. појаве посредством мајке Бојане која одобрава кћеркин избор младића, за разлику од очуха Младена, окренутог интересним разлозима (обећао пасторку другоме). Семантизован је тиме и застој у комуникацији (није раније рекао жени свој план), као и ауторитарни став оца породице. Непосредно истакнута препрека изнедриће базичну проблемску ситуацију *режијом њожега*, поткрепљену

и ранијим априорним судом. Наиме, готован Панта Звекић је умислио да Милана воли рођака њеног очуха Милана и жели да их споји, те тиме заплет доводи у нову неравнотежу, јер Милана воли професора Бранка Рајића. Режијом погледа априорни суд се само поткрепљује. Спазивши крај разговора, ухвативши се за ситуациони контекст, кад Милан обећа Милани да ће јој помоћи, Панта се убеди у своју претпоставку.

Укаже се Панџа.

МИЛАН

Како не бих теби учинио кад те тако волим!

МИЛАНА

Зазрли ја.

Како си добар, знала сам.

ПАНТА

За себе.

Па сад нека ми ко каже да се ово двоје не воле. Бадава, очи моје соколове никад не варају.

Читање ситуације из перспективе доброћудног сплет-кароша, заплет ће техником домина водити ка низу неспоразума. Нарочито кад Панта случајно дође у посед писма Миланине другарице Зорке која воли Милана, и такође на основу неодређености, контекста, донесе исхитрен закључак. Желећи да помогне младима, Панта несвесно прегрупише парове, оптужи једне код других, распламса сукобе. (Пејчић 2016: 195) На тај начин формирана је класична ситуација у квадрату.

Активнији са становишта решења проблема (створене забуне) јесу младићи Милан и Бранко. Конструкција псеудотроуглова иде посредством централне регулишуће фигуре интриганта. Најдоследније је попуњава Панта, али најпре Младен, представивши се непознатој дами као Милан Рајковић (Зоркин вереник), и на крају првог чина Драга, откривши да јој се удварао извесни Милан. Борђошки тако упошљава

све ликове за динамички развој заплета селећи их у супротно позициониране фигуре заплета. За потпуни преокрет, односно враћање у складни ситуациони поредак задужена је од средине трећег чина фигура коректор, односно поново Панта, сада у својству функционалног помоћника. Након што су му Милан и Бранко запретили двобојем, и схвативши до какве је забуне, проблема довео својом љубопитљивошћу, Панта настоји да успостави пређашњи поредак, измири младиће са девојкама. Истовремено фигуру коректора насељава и Драга, учинивши Младена да ће му вратити рубац (неће ништа рећи његовој жени) уколико дозволи Милани да се уда за Бранка. (Пејчић 2016: 197) На тај начин се проблемски чвор основне ситуације (удварање непознатој жени, замена рупца) јавља као узрочник наредних проблемских ситуација чиме даје важна усмерења главном заплету, и што је пресуђујуће, омогућава савлађивање препреке (Младен ће присилно одобрити веридбу своје пасторке).

Цела радња, оба заплета, постављена су у односу на перспективу Панте Звекића, његову радњу, као актера помоћника и његову привилеговану когнитивну тачку гледишта. (Пејчић 2016: 106) Ситуациони ток се подређује Пантиним деловању, али се разликују нивои знања у свету ликова, на једној страни, и на другој, целокупна обавештења која су усмерена ка гледаоцима/читаоцима, што је један од важнијих предуслова комичког поступка. Са драматуршке стране, Панта се не може узети као сплеткарош, противник, јер све чини из најбоље намере, а грешке су производ превелике знатижеље и потребе да буде умешан у све породичне односе.

Следећи, или боље: градећи врсту тзв. салонске комедије, поетички сродне водвиљу, Борђошки је радњу нужно свео на једно место, транзитну собу, и није се најбоље снашао у мотивацији улазака и излазака ликова. Он неретко препушта лику да удаљи неког са сцене, да га привремено упуту у другу собу (иза кулиса), затим, често се ликови појављују немотивисано на сцени када су потребни за ситуациони ток. Све то урушава систем мотивације својствен реалистичкој комедији, и наглашава висок степен артифицијелности, театрализма, где

су ликови, иако индивидуално изграђени, пре свега у драматуршкој функцији (обавити одређену сценску радњу, пренети неку новост, саопштити жељу или одлуку и потом напустити сцену). Томе је приговорио и један од првих критичара, очекујући од ње врсту реалистичке комедије:

Просто видите марионете, које нешто говоре и које неко за конопац вуче, па доводи и одводи из предсобља, у које долазе и одлазе људи као на вашар. (Живљевић 1889: 63)

*
* *

Ситуације приповедања, односно поступци епизације нису страни драми, али могу открити вештину драмског писца. Начелно би радња требало да се развија сама, без уплива аутора који одређеном лику препушта функцију вође кроз заплет. Такав је случај са Борђошким у његовој комедији. Он јесте на нивоу основног ситуационог тока показао изузетну вештину композиције, али развој сценске радње није успео да доследно мотивише. Исповедни монолози споредних ликова (слуге, повериоци, сплеткароши) поетички су оправдани у класичној комедији. Ту се Борђошком нема шта приговорити, али може оним деловима када Панта Звекић иде даље у својим коментарима других ликова, те превише открива о њима и о радњи (прошлој, наступајућој). Насупрот таквим, затичу се и веома добро театрализоване ситуације приповедања, које нас посредно обавештавају о ситуационим односима, као што је она експозициона кад Младен приповеда Панти о љубавном освајању (предрадња).

Причалац и слушалац (Панта и Младен) постављени су као интелектуално неравноправни саговорници. Ситуација је динамизована питањима, коментарима, појашњењима, неспоразумима у комуникацији. Сазнаје се и да млада дама има веома љубоморног мужа незгодне нарави (способан и да убије). Како их је ухватила киша, Младен јој је дао свој свилени рубач да јој врат не искисне. Међутим, на рупцу је извезено

Младеново име док се он представио као Милан Рајковић. Причање је хумористички обогаћено брзом сменом референцијалних и реплика побуде, као и анегдотском стилизацијом (у намери да побегне од њеног мужа нагази куче које му подере ногувицу). [Пејчић 2016: 108]

МЛАДЕН

Видео сам да јој то баш није било неправо, јер и она на мене бацаше ватрене погледе. Ох, те очи... па тај смех...

ПАНТА

Уйагне у реч.

Извини драги и рођени брате, али сад опет нисам начисто, ко бацаше те ватрене погледе, женска или она лепа керица?

МЛАДЕН

До сто ђавола, та она женска!

ПАНТА

Одмах сам мислио да ће тако нешто бити!

Затиче се и ситуационо осмишљен уводни анегдотски монолог са примесама биографског. Панта Звекић у кабаретском обраћању, блиском метатеатралној располућености, непосредно се представља (све мора да зна, преноси породичне скандале; управо ће и сам бити учесник, сведок једног таквог) склањајући се од летњег плјуска. Из своје етичке тачке гледишта даје анегдотским путем пресек сомборске средине. (Пејчић 2016: 97) Та казивања о тривијалним догађајима, разговорима, доскочицама са суседима, требало је да означе профил згубидана, лика који се увек бави другима. Све је то Борђошки постигао, драмски много убедљивије, у наредној појави, током разговора Панте и Младена. Такав уводни монолог настао је као дуг комедиографској конвенцији, без кога се могло.

Техници епизације припадају и поступци *џовора за себе*. Они су код Борђошког додатно средство за појашњење и откривање намера, жеља ликова, као и за непосредни пренос мисли, а служе и за комичке коментаре ситуације и комичку перспективизацију других ликова.

*
* *

Концептуализација и карактеризација Борђошких ликова остаје у границама комичких типова, без јаче наглашених индивидуалних црта. Највише се у том погледу издваја главни покретач заплета Панта Звекић. Реч је о одличном примеру лика, насталом на комедиографском наслеђу старогрчке и староримске комедије, који је индивидуално профилисан.

Панта Звекић, пријатељ газде Младена, сједињује архетип слуге-паразита и тип сплеткароша (умилио се Младену који га у свему слуша, уплиће се у породичне односе и све друге послове) с недвосмисленим индивидуалним цртама. (Пејчић 2016: 64) Истовремено, не може се заобићи ни интертекстуална веза са Молијеровим Тартифом. Код Борђошког Панта се уселио у Младенову кућу (спасао га од даљења) и стекао је толико домаћиново поверење да је постао више од равноправног члана породице; са њим се Младен о свему саветује, његово мишљење уважава, тражи, моли за помоћ и сл. Из своје просте, у основи добронамерне љубопитљивости, Панта заплиће односе, узрокује сукобе младих парова, што све ипак не води ка потенцијално драматичним исходима као Тартифова радња. Кључна разлика је у томе што Панта ништа не чини из зле намере, личне користи, он не жели да у потпуности, материјално загосподари Младеновим домом. Борђошкови паразит, сплеткарош, нарочито се издваја социјалним статусом и вредносним судовима. Он је јасно искористио тај тип да, не толико на вербалном плану већ више на нивоу радње, сатирички представи социјалисте. Ако се пажљивије осмотри, театраллизован је живот у заједници људи који нису у сродству, слично моделу комуне, што по себи није новина у комедији,

али јесте када се она тумачи у контексту декларативних Пантиних социјалних ставова.

Концептуализован је дакле нерадник, представник нових друштвено-политичких идеја (оженио се из интереса, па кад је потрошио сав мираз и напустио жену, заговара социјализам, станујући бесплатно код новог пријатеља) и уједно као лик одговоран за угрожавање приватности породице и ситуациони несклад. Само на једном месту, у првом чину, оштро му тим поводом приговори Милан.

ПАНТА

(...) Ви, господа, мрзите то, знам ја, али ми хоћемо да се дели све, а не да ви све уживате, а ми да гладујемо. Хоћемо сви једнако да имају и сви једнаки да буду.

МИЛАН

Кад узбуду једнаки умови, онда ћемо постати сви једнаки; али то неће скоро бити. Данас се човек по разуму пени, а не по богатству и сталежу.

Једним делом овај Борђошков лик упућује и на Стеријиног Ружичића (*Покондирена ђишва*), у свом инсистирању да је философ, да философски проматра и вреднује животне појаве, а посредно се сазнаје да није образован. Ту је такође извор сатире социјалиста, носилаца нових, републиканских идеја тог времена, који су заговарали друштвену и економску једнакост, а већином били пропале занатлије или они који су немаром, нерадом потрошили своја наслеђа.

Други ликови мање су индивидуално профилисани, чак и Младен, као отац породице и главна препрека удаји његове пасторке за Бранка Секулића. Он је сценски активан само делимично када моли Панту да га спасе/оправда код жене због потенцијалне прељубе и када се изричито противи веридби. Нешто је особенија Драга, концептуализована као заводница, слободнијег опхођења према мушкарцима, и према мужу (о томе се сазнаје из њених исказа/коментара).

Парови младих остају у оквиру типизираних љубавника у класичној комедији, са јасним делокругом и стереотипним/предвидљивим понашањем, што је уједно комичка особност ове врсте. Уколико им се не изиђе у сусрет, уколико им је остварење љубавног сна онемогућено, посеже се за патосом, прети се самоубиством, бегом из града, средине, а у посебним случајевима и двобојем кад им је повређено самољубље.

*
* *
*

Реторичко маскирање, као један од облика глуме, готово је редовно у комедији. Оно не семантизује увек лудички заплет иако припада једном од глумачких аспеката. Овим средством користе се сплеткароши, односно обмањивачи како би убедили објекат подвале у истинитост говора. Међутим, Панта често преузима улоге наметнуте забуном у личности (Зоркин отац помисли да разговара са Миланом, њеним вереником; Бранко погрешно закључи да је Панта отац Миланин). Стратегија обмањивача јесте да се представи као пријатељ, убеди другог у своју наклоност, стекне поверење, а затим да алузивним говором изазове емотивну реакцију код слушаоца, жртве (подизање секундарне напетости) или, ако у томе не успе, да се демаскира, позивајући се на неодређено мноштво (свет, гласине). [Пејчић 2016: 224]

Иако га са Молијеровим јунаком повезује лудистичка активност, Пантина глума је највише инспирисана игром по себи. Он воли да глуми, да се претвара; глума му је поуздан заклон од неприлика и важно средство у остваривању намера. Већ у првој сцени/појави са Младеном, он глуми приглупу особу, неког коме се све мора саопштавати што сажетије и што пластичније. Одличан пример јесу и ситуације када најпре глуми пред Драгом, претећи јој убиством празним пиштољем, па потом пред Миланом и Бранком. Његово идентитетско измештање је непрестано, те се и често комички разоткрива. Он тако глуми женомрсца, а посредно га откривају претећа писма која добија од мужева чије жене узнемирује. Такав лик оставаља и доста простора за глумачку надоградњу у представи, јер

је стално отворено питање о границама његове игре (велика пропусност између стварности и фикције).

Међутим, у радњи се од директне експозиције запажа мотивација глуме. Преузимање туђег идентитета означава претварачке чинове као водеће комуникацијске моделе у свету ликова. Једна лаж, једна игра улоге (Младен се лажно представио на шеталишту непознатој дами) последично води и до следећих вербалних и идентитетских прерушавања, уопште различитих облика глуме.

*
* *

Вербална средства хумора су веома ретка у овој комедији, и сведена су на понеке коментаре (сарказам, персифлажа, комичко поређење, инверзија), што је очекивано с обзиром на жив темпо комичких ситуација (изненадни сусрети, забуне у личностима, комичке грешке у радњи ликова, *режија ђоџлега*).

У основи комичких ситуација и средстава налазе се ситуација априорности и замена улога. Комика априорности главни је регулатор заплета; ликови спазе само део односа, ван контекста, и према томе доносе исхитрен закључак. Исто важи и за баратање непотпуним обавештењима, какво је оно о садржини Бранковог писма, што је повод Панти, али и девојкама да стекну погрешна уверења. Комичност се обезбеђује надређеним, потпунијим (са)знањем гледалаца/читалаца, што омогућава раст комичке напетости у погледу антиципације радње.

Типичне су и комички веома богате ситуације кад један лик случајно или намерно (жеља за сазнањем) открива неке појединости које га дискредитују или доводе у неповољан положај пред сведоцима (Младен извади рубац да обрише нос, а Бојана одмах запази да није његов).

Уз паралелизме и глуму ликова, комички ритам оба заплета обезбеђен је и монтажном техником (преклапање ситуационих низова, односа ликова, нарочито поигравање сличностима иницијала имена). Случајности у сусретима, у успостављеним ранијим односима, у присуствовању одређених ситуацијама, уз априорне судове, стални су генератор

комичких забуна и погоршања ситуационог тока за ликове. Отуда је већина њих објекат комичке театрализације.

*
* *

Необичне су, или бар несвакидашње, родбинске, породичне везе ликова. Бојана је у другом браку, Младен је очух њеној кћери Милани. Према тадашњим патријархалним односима очух се пита о удаји кћери, јер он и обезбеђује мираз за младожењу. У тим питањима, и у војвођанском свету крајем 19. века, патријархат није пољуљан. Он је нешто слабији у интимним мушко-женским односима. Мушкарци, овде Младен, воле да се удварају другим женама, девојкама, а истовремено стрепе од реакције својих супруга. Исто тако, ни жене нису сведене само на кућу, домаћинство. Бојана се дичи својим заводничким способностима, она се игра с мушкарцима, свесна мужевљеве љубоморе, којим такође емотивно господари.

Критике на рачун жена, тј. њихове глагољивости, радозналости упућује само Панта. Својим стереотипним ставовима, а пре свега таквом радњом (брбљив је и простачки знатижељан) доводи себе у комичке ситуације; од намере да друге исмеје, постаје објекат смеха.

Страх од жена, девојака, њихове љубоморе, повређености, један је од кључних узрочника деловања мушкараца. То је и јасан сигнал модификованог патријархата; нарушене улоге неприкосновености мушкараца у љубавним и брачним односима. Сусрећемо се и у том делу са игром привида и суштине, такође једним обликом глуме. Младен иступа као ауторитарни отац породице, а истовремено стрепи шта ће му жена казати, како ће реаговати кад сазна да се удварао другој. Борђошки одлично запажа тај раскорак између појавног и делатног у мушко-женским односима, и комички наглашава страх мушкараца од жена. Није реч о безразложном страху, једном од важнијих принципа комичког, напротив. Страх је утемељен у бојазни да их жене не оставе, а са друге стране је незадржив порив ка удварању.

Божидар Борђошки је својом комедијом желео да начини искорак у правцу реалистичке поезике, не толико у драматуршким решењима, колико у концептуализацији Панте, као тобожњег представника социјалиста.

Веома је занимљиво представљен и грађански свет, сомборска средина, која се културолошки издваја од другог дела тадашње Србије. Начин комуникације (пристојност, увиђавност, што се запажа приликом упознавања ликова) пружа другачију, слободно се може рећи, пожељнију слику средине, уопште друштвеног живота.

Свакако се може приговорити мотивацији расплета, наглим повољним преокретима, правданим коментарима ликова, запажањима, попут оне да се Драгој у ствари удварао Панта. Разрешења веома добро укрштених и заплетених ситуационих односа нису логички понуђена. Без обзира што комедија није у основи реалистичка, што је у њеном сижејном обликовању висок удео театрализма и конструктивизма, она би требало да радњом изнедри, њој својствен, логички расплет.

Нећемо погрешити ако *Свилени рубац* Божидара Борђошког вреднујемо у оквиру класичне комедије, кад је реч о концептуализацији ликова и анахроним драматуршким поступцима, али и у оквиру водвиља и његових монтажних поступака у живом ситуационом ковитлацу, ритму заплета, који намерно не оставља ликовима простор дужег, свеснијег промишљања ситуационог тока. Један од највећих проблема раније критике, а донекле и оне новијих времена, јесте вредновање књижевних/драмских дела према унапред задатим моделима. Ако нпр. комедију ситуације оцењујемо на основу поетичких одлика комедије карактера, разумљиво је да ћемо у њој уочити мноштво мана. Упркос свему, *Свилени рубац* није без сценских вредности; уз одговарајућу драматуршку дораду, пре свега расплета, она може и данас имати простора на српским сценама.

Александар Пејчић

ДОДАЦИ

ХРОНОЛОГИЈА ЖИВОТА И РАДА

1867. Рођен је у месту Силбаш (Бачка), 7. јануара. Његов отац Младен био је угледни свештеник и вероучитељ. Божидар потиче из старе свештеничке породице. Његов предак, свештеник Георгије, дошао је у Војводину током Велике сеобе, и настанио се у селу Борђош.
1874. Полази у основну школу у Силбашу.
1882. Уписује гимназију у Варшашељу (Мађарска).
1884. Објављује поезију у *Голубу*.
1885. Објављује драму у три чина, писану у стиховима, *Освојење Сјужа*.
1886. Уписује студије технике у Пешти (смер: математика и природне науке).
1888. Шаље на конкурс Матице српске рукопис комедије *Свилени рубац*, под псеудонимом *Невен*.
1889. Напушта студије технике и прелази на студије педагогије, у Лајпциг. Матица српска награђује рукопис комедије, доделивши му 100 форинти. Средином године штампа је у засебном издању. Крајем године *Свилени рубац* изводе дилетанти у Кикинди.
1890. Премијерно извођење комедије *Свилени рубац* у Српском народном позоришту. Матици српској подноси рукопис студије *Теорија комедије*. Рецензент Стеван Миловук даје негативан суд, књига није штампана. Током марта дилетанти изводе *Свилени рубац*, у организацији Женске задруге.
1891. Повлачи се из књижевног живота, посвећује студијама.
1894. Дипломира на Вишој педагошкој школи у Пешти.
1895. Запошљава се у Учитељској школи, у Карловцу, као суплент.
1896. Крајем године *Свилени рубац* изводи путујуће позориште у Сарајеву, у оквиру програма Српског православно-црквеног певачког друштва *Сложа*.

1897. Изабран за редовног професора Учитељске школе у Карловцу. Посвећује се педагошком раду, писању стручних чланака. Постаје један од виђенијих чланова Радикалне странке.
1904. Прелази на место професора и управитеља Учитељске школе у Сомбору. На месту управника остао до 1907.
1909. Постављен за заменика управника Учитељске школе, на којем је остао до јесени 1910. Исте године постављен за главног уредника *Школског листа*.
1910. Прелази на место професора Женске учитељске школе, у Сомбору, где остаје до пензионисања. У тој школи је основао психолошко-педагошку лабораторију, прву такве врсте у Срба.
1914. У Сремским Карловцима објављује стручну монографију *Упознавање телесног животића у вези са телесним васпитањем* на више од 190 страница.
1920. Одлази у пензију. Повлачи се из јавног живота.
1922. Преминуо у Сомбору, 8. априла.

Александар Пејчић

ИЗВОР

Свилени рубац, шалџива иџра у 3 чина, Накладна штампарија: Велика
Киkinда 1889. (стр. 70) 15 см.

СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА

Књига

Ујпознавање шлесног живога у вези са шлесним васпашањем, Српска манастирска штампарија: Сремски Карловци 1914. (стр. 191) 23 см.

Периодика

- „Полудела, балада“, *Голуб*, год. VI, бр. 6, 1. јун: Сомбор 1884. (стр. 87)
„Певачица, балада“, *Голуб*, год. VI, бр. 9, 1. септембар: Сомбор 1884. (стр. 139–141)
„Освојење Спужа“, *Голуб*, год. VII, бр. 1, 1. јануар: Сомбор 1885. (стр. 10–13); бр. 2 (стр. 20–24); бр. 3 (стр. 38–40); бр. 4 (стр. 57–58); бр. 5 (стр. 73–76)
„Спомена, На гробу незаборављена друга Светислава Вукићевића“, *Голуб*, год. VII, бр. 8, 1. август: Сомбор 1885. (стр. 123)
„Своме другу Милану Вукићевићу“, *Школски лист*, год. XXI, бр. 6, 15. јун: Сомбор 1889. (стр. 102)

А. П.

РЕЧНИК МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ

брзојавка – порука послата теле-
графом

вексла (нем.) – меница

грошићар – трговац, дућанџија

диван (тур.) – врста турског кре-
вета за седење без наслона
застрт јастучићима

дрот (нем.) – жица, коришћена за
лутке, дечје играчке

једити се – секирати се, љутити
се

јектика – туберкулоза, сушица

јургет – млада дугуљасти тикви-
ца, за пуњење; пренесено:
млад, згодан мушкарац

кишњак – кишобран

отојич – малопре, скоро, недавно

пасија – велика жеља, склоност
ка нечему

потура – основна потрепштина

приуготовити – припремити

срдити се – љутити се

Чивут – подругљив назив за Је-
вреје

шпаг – џеп

шувикс – придодатак

А. П.

ПОПИС ИЛУСТРАЦИЈА

Фотографија Божидара Борђошког, *Српски биографски речник* 1: А-Б
(стр. 706), стр. 4

Корице књиге *Свилени рубац*, библиотека Матице српске, стр. 5.

ЛИТЕРАТУРА

Примарна

- Аноним 1890: „Српско народно позориште, ред позоришних представа“, *Застава*, год. XXV, бр. 23: Нови Сад, 13. фебруар 1890. (стр. 2)
- Аноним 1897: Разно, *Босанско-херцеговачки Источник*, год. XI, св. 1: Сарајево. (стр. 36)
- Грчић 1889: Јован Грчић, „Свилени рубац“, *Летопис Машице српске*, књ. 157, св. 1, Нови Сад. (стр. 171)
- Живаљевић 1889: Данило А. Живаљевић, „Свилени рубац“, *Коло*, год. бр. 4, 1. фебруар 1889: Београд. (стр. 61–63)
- Савић 1899: Милан Савић, „Свилени рубац“, *Летопис Машице српске*, књ. 157, св. 1, Нови Сад. (стр. 170–171)

Секундарна

- Аноним, „Матица српска, Састанак књижевног одељења“, 14. септембар 1888, *Застава*, год. XXIII, бр. 147, 21. септембар 1888: Нови Сад. (стр. 1–2)
- Аноним (Ј.) „Свилени рубац“, Позориште, год. XV, бр. 24, Нови Сад: 22. фебруар 1890. (стр. 94)
- Аноним, „Рад добротворних задруга Српкиња“, *Женски свет*, год. IV, бр. 5, 1. мај 1890. (стр. 76–77)
- Васиљевић, Стеван, *Знаменићи Сомборци*, Књижевна радионица „Славија“: Нови Сад 1989.
- Грчић, Јован, *Историја српске књижевности: према наставном плану за средње школе*, Српска штампарија Браће М. Поповића: Нови Сад 1903.
- Иванић, Душан, *Основи текстилологије*, Народна књига: Београд 2001.

- Јовановић, Зоран Т. „Предговор“, у: Панта С. Срећковић, *Бој на Дубљу*, Драмска баштина, књ. 1, Музеј позоришне уметности Србије: Београд 1994. (стр. 7–14)
- Кириловић, Димитрије, „Матица српска је дошла у посед и четвртог примерка преписа Душанова Закона“, *Летопис Матице српске*, књ. 364, св. 5, новембар: Нови Сад 1949. (стр. 321–322)
- Ковачек, Божидар, *Талија и Клио: из историје српског позоришта и драме*, књ. 1, Матица српска: Нови Сад 1991.
- Ковачек, Божидар, *Талија и Клио: из историје српског позоришта и драме*, књ. 3, Позоришни музеј Војводине: Нови Сад 2006.
- Кузмановић, Небојша, *Српске духовне вертикале: Истакнуће личности бачкопаланачког краја*, Градска библиотека, Друштво чланова Матице српске: Бачка Паланка, Нови Сад 2016.
- Милисавец, Живан (ур), *Југословенски књижевни лексикон*, Матица српска: Нови Сад 1971.
- Милованов, Стеван, „Теорија комедије’ Божидара Борђошког“, *Летопис Матице српске*, књ. 165, св. 1: Нови Сад 1891. (стр. 136–141)
- Раичевић, Горана, „Божидар Борђошки“, *Српски биографски речник* 1: 1–Б (ред. Милица Бујац), Матица српска: Нови Сад 2004.
- Стојковић, Боровоје, *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба II*, Музеј позоришне уметности Србије: Београд 2015.
- Томандл, Миховил, *Српско позориште у Војводини 1736–1919*, Матица српска: Нови Сад 1953–1954.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-2

821.163.41.09-2 Борђошки Б.

821.163.41:929 Борђошки Б.

БОРЂОШКИ, Божидар, 1867-1922

Свилени рубац : шалџива игра у 3 чина / Божидар Борђошки ; приредио, коментаре и студије израдио Александар Пејчић. - Београд : Музеј позоришне уметности Србије, 2023 (Шид : Илијанум). - 172 стр. ; 15 cm. - (Библиотека Драмска баштина ; коло 16, књ. 1)

Тираж 300. - Стр. 9-15: О издању XVI кола Библиотеке драмска баштина / Александар Пејчић. - Стр. 17-19: О издању комедије Свилени рубац / Александар Пејчић. - Стр. 137-144: Критичке напомене / Александар Пејчић. - Стр. 145-148: Животни и књижевни пут Божидара Борђошког (1867-1922) : поговор / Александар Пејчић. - Стр. 148-161: Комика свакодневице: Свилени рубац / Александар Пејчић. - Стр. 165-166: Хронологија живота и рада / Александар Пејчић. - Стр. 169: Речник мање познатих речи / А. П. [Александар Пејчић]. - Библиографија: стр. 171-172.

ISBN 978-86-80954-18-9

1. Пејчић, Александар, 1976- [приређивач, сакупљач] [аутор додатног текста]
а) Борђошки, Божидар (1867-1922)

COBISS.SR-ID 133944073

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ШЕСНАЕСТО КОЛО

Књига 1

Божидар Борђошки
СВИЛЕНИ РУБАЦ

Књига 2

Чича Илија Станојевић
ДОРЂОЛСКА ПОСЛА

Књига 3

Миливој Предић
ПУКОВНИК ЈЕЛИЋ

Књига 4

Светислав Предић
ГОСПОДИН МИНИСТАР

Књига 5

Божидар Николајевић
ДОГОРЕЛИ КРОВ